Tapio ja Raija Junnoselta

1

Tapio Junnonen ja Taito Salmi
Taustatukena Raija Junnonen
Hölsässä eli Peltomäessä
23.6.2010

”Nikolai Rui oli rehellinen ja hyvä työmies”

Taito: Inkeriläinen Anna Rui asettui sodan jälkeen Lemille. Olet kuulemma tuntenut Annan pojan Nikolain.

Tapio: No se Nikolai Rui oli rehellinen ja hyvä työmies. Tuli meille varmaan 1940-luvun loppupuolella sisarensa miehen Aulis Immosen kanssa. Meillä oli tarvista työväestä, ja setäni Uuno oli jostakin kuullut tästä Nikolaista. Hän asui meillä ihan ympäri viikot ja söi samassa pöydässä kuin isäntä ja emäntäkin. Ei hän ollut millään tavalla sellaista työväkeä kuin kartanoissa, missä söivät eri pöydässä. Nikolai oli ihan mukava mies. Ja sitten hän avioitui täältä Merenlahdelta Kaartisen tyttären Helgan kanssa ja muutti pois. Oli töissä Kaukaan sahalla ja hänellä oli omakotitalo Lauritsalassa Hovinpellolla. On nyt jo kuollut.

Se Nikolai oli Suomessa jo aika pitkään, mutta sai Suomen kansalaisuuden muistaakseni vasta olikohan se 1950-luvun loppupuolella. Isäukko hommasi hänelle vielä Taipalsaaren kunnanvaltuuston puoltolauselman. Siitä puoltoasiasta oli ihan lehdessäkin, Etelä-Saimaassa. Se kansalaisuuden saanti oli olevinaan siihen aikaan tiukassa. Ja sillä Nikolailla oli vielä nuorempia veljiä: Juho, joka asui tuossa Kuusimäessä, ja Pekka. Ja niitä siskojahan oli tietysti useampia. Minä en tiedä niitä sen Nikolain sisaruksia, että oliko niillä mitä ongelmia sen kansalaisuuden saannissa. Tämä sisko, joka oli naimisissa Aulis Immosen kanssa, oli nimeltään Olga.

Taito: Immoset asuivat Lemillä Salmenkylässä, mutta muuttivat Elimäelle. Ja Nikolain sisko Nina asuu lemiläissyntyisen Antti Heikkerin leskenä Uus-Lavolassa.

Tapio: Ja Maikkiko oli se Nikolain sisko, mikä myös oli meillä töissä yhtenä kesänä. Sen Maikin mies Sakari Kiiski oli semmoinen isokokoinen mies, oli ammatiltaan juustomestari ja kuoli nuorena. Olikohan sekin mies Lemiltä, Tevaniemestä. Se Sakari oli kaikin puolin ahkera ja tunnollinen ihminen.

Taito: Huomasiko Nikolain puheesta, ettei hän ollut Suomen suomalaisia?

Tapio: Nuorihan minä vielä niihin aikoihin olin, kun olen syntynyt 1941. En sitä kieliasiaa erikoisemmin millään tavalla merkille pannut. Ei se jäänyt minulle mieleen, että olisiko sen murre ollut erilaista. Puhui ihan luontevaa suomea. Joitakin sanojahan sillä oli: ”niet ponimai” tai jotakin sellaista. Ja tietysti hän saattoi joskus sanoa sellaista ihan tarkoituksella, vitsinä. Nikolai puhui tietysti venäjää, mutta puhui myös saksaa.

”Ne sotavangit eivät olisi lähteneet takaisin”

Tapio: Ilmeisesti useammallakin inkeriläisellä oli pelko, että joutuu palaamaan Venäjälle. Ja kun tälläkin kylällä oli Rantamäellä sotavankeja vissiin kaksikin maatöissä, niin ne eivät olisi lähteneet takaisin, mutta tultiinkohan ne sitten hakemaan. Olisivat jääneet tänne mielellään. Isä puhui niistä Rantamäen sotavangeista. Toinen niistä osasi jonkun verran suomea ja sanoi kuulema, että talossa oli ”sikimuna-isäntä”, kun isäntä siellä salvoi sikoja. Ja jossain toisessa talossa oli ”polsoisonni-isäntä”, kun siinä talossa oli ennen tätä nykyistä keinosiemennysaikaa sonniosuuskunnan sonni, millä käytettiin lehmiä astutettavana – minäkin ajelin niitä lehmiä nuorena poikana, mutta nykyäänhän liikkuvat autoillaan ne ”ravattisonnit”, ne seminolookit, keinosiementäjät. Tämä Rantamäen vanki oli puhunut tämmöisiä. Talkan Edvin – joka oli viulunrakentaja ja kansantaiteilija – puhui hänkin siintä, miten vanki oli nimitellyt isäntiä.

”Hiivin hiljaa kuuntelemaan”

Tapio: Isä oli sodassa ja kun hän tuli lomalle tuonne kotipaikalle, sinne oli majoitettu miehiä ulkorakennuksen vintille. Alkoi olla jo kylmää ja hän sanoi niille: ”Tulkaa sisään.” Muistan miten meillä oli tuvan penkitkin täynnä niitä yöpyjiä. Puimakoneeseen ja hevosvetoiseen niittokoneeseen oli kirjoitettu: *Veljekset Junnonen, Taipalsaari*. Minä kuulin vasta jälkeenpäin, että se lähtö oli kesällä 1944 ihan muutamien päivien juttu. Jos se rintama ei pysähtynyt tuonne mihin se pysähtyi, Ihantalaan, niin Taipalsaari ja Merenlahti olisi evakuoitu johonkin tuonne Länsi-Suomeen. Meilläkin oli kuulema kotona pakattu astioita ja vaatteita valmiiksi. Kähönsalmeen oli tehty silta merenlahtelaisten evakuointia varten.

Ja sitten myöhemmin aloin olla jo kansakouluikäinen ja hiivin hiljaa kuuntelemaan, kun miehet haastoivat niitä sota-asioita. Punkan Arvi Iitiästä oli isäni sotakavereita ja oikein hyvä ystävä. Hän kävi meillä kotona. Ja hän kun oli ammattitaitoinen teurastaja, hän kävi joulun alla teurastamassa sian, että saatiin joulukinkku omasta siasta. Sen Arvin kanssa isäni muisteli niitä sotajuttuja, ja oli siinä sakissa mukana joskus joku muukin. Minä olin pöydän alla niiden roikkuvien pöytäliinan liepeiden takana piilossa. Se oli jännittävää ja minulla alkoi niin kuin kylmät väreet käymään – eläytyi itsekin.

Yksikin niistä miehistä – no ne ovat kaikki jo kuolleita – haastoi sitä miten oli komppanianpäällikön lähettinä ja se esimies sanoi hänelle: ”Minä hommaan sinulle käsiaseen, kun pitkäpiippuinen on hankala käyttää.” Ja tämä kertoja sanoi, että jos hänellä ei sitä käsiasetta ollut, niin hän saattoi jäädä toiseksi. Hän oli ison kiven takana ja veli venäläinen oli toisella puolella. Sillä oli pitkäpiippuinen kivääri ja se koitti ampua sillä. Mutta hänellä kun oli se taskuase, niin hän sai napattua sen. ”Mitään pelkäämätön”, luki sen miehen sotilaspassissa. Oli siellä

monenlaista juttua. Mutta ne puheet eivät tosiaan olleet tarkoitetut lapsille. Miehet haastelivat toisilleen.

Minulla oli kaikkiaan neljäkin setää, mutta niistä vanhin, 1905 syntynyt Kaarlo, kuoli alle kaksivuotiaana. Uuno oli syntynyt 1907 ja Vilho 1909. Sitten siinä oli välissä 1911 syntynyt isäni Eino. Ja nuorin veljes oli kummisetäni Valtteri, joka oli syntynyt 1914. Se Valtteri oli iso mies, varmaan jonkun matkaa päälle satakahdeksankymmentä senttiä. Olin kesällä 1944 vain kolme ja puolivuotias, mutta muistan kun se Valtteri lähti viimeisen kerran kotoaan. Oli sotilaskamppeissa ja loma oli loppumassa. Minä olisin lähtenyt saattamaan, mutta hän sanoi: ”Mene kotiin, sinulla on äidin kassi mukana.” Olin ottanut evääksi pullaeltan kannikkaan. Valtteri lähti silloin Likalahteen, mistä otti veneen ja souti Lappeenrantaan.

Ja seuraavalla kerrallahan se olikin sitten sen Valtterin hautaanlaskeminen. Muistan ne sankarihautajaiset Taipalsaarella kesä–heinäkuun vaihteessa. Enhän minä lapsena ymmärtänyt, mutta tulin sitten tietämään, että isäni sai sen verran lomaa että sai haudata veljensä. Hänenkin piti lähteä sitten rintamalle takaisin. Minun Tuula-siskoni syntyi silloin 1944. Kun Lappeenrantaa pommitettiin, kätilö haettiin yön aikana soutuveneellä Taipalsaaren kirkolta.

Kansanomaisia tapoja

Taito: Miehillä tahtoi ennen olla tapana kokoontua iltaisin tupakoimaan ja syleksimään ihmisten puhtaille lattioille.

Tapio: Ne tavat olivat silloin semmoisia niin kuin sanotaan kansanomaisia. Talvella taisi olla tuvan nurkassa mutta muulloin ulkoeteisessä se puusaavi, millä oli korennossa haettu vettä kaivolta. Kun naapuri tuli, niin sehän oli yleinen tapa että koussikalla otettiin vettä ja hörpättiin. Ja loput kaadettiin saaviin takaisin, eihän sitä vettä nyt lattialle viskottu. Yksi paikkakunnan vanha isäntä tuli meille aina pyhäaamuna tupakoimaan. Ja hänellä oli justiin sellainen tapa että hän tupakoidessaan sylki lattialle. Tietysti tämäkin harmitti meidän äitiä, mutta enemmän häntä harmitti se kun hän olisi tykännyt kuunnella justiin siihen aikaan kirkonmeininkiä. Meillä oli siinä vaiheessa jo radio ja siintä antennilanka ja antenniriuku pellolla että se Lahti kuului.

Taito: Sinullakin lienee muistoja kessusta?

Tapio: Kyllä sitä tupakkaa oli ihan omatekoistakin, sitä kessua, mutta meillä ei vissiin kukaan tainnut polttaa. En kyllä oikein muista niitä isäni veljiä. Naapurissa Lähteenmäessä, Väinö Kähöllä, oli kessun rankoja. Ja Lemin puolella oli Tallisen talossa Tallisenlammen rannalla oikein kessuviljelmä vielä vissiin 1940-luvun loppupuolella. Kun käytiin mummon kanssa Kuukassa, se sanoi: ”Tuossa on tuon talon isännän kessuviljelmä.” Siinä oli sellaista leveälehtistä ja paksurankaista kessua kasvamassa vielä. En tiedä, miten ne oikein sitä käsittelivät. Pilkkoivatko ne sitä pieneksi ja hakkasivatko ne sitä vielä jollain puunuijalla. Silppusivat sen sillä lailla.

Taito: Ja kun ei ollut vielä keksitty tupakkalakia, niin tuvassa röyhysi aikamoinen savu.

Tapio: Kyllä se tupakansavu taisi tuoksua vissiin aikoinaan, mutta eihän siihen aikaan naiset saaneet ääneen ajatella niin kuin ne nykyään saavat. Sveitsissäkin naisille annettiin äänioikeus aika myöhään. Jokuhan se oli sanonut siellä, että naiset pitävät ääntä tarpeeksi kotona jo. Minä muistan jotain sellaista, että naisetkin tulivat illalla kylään ja haastelivat, mutta niillä oli käsityöt mukana. Se kävi se neulominen niillä neljällä puikolla. Ja marttojen työiltahan oli talvella vissiin aina kerran viikkoon – ei tietysti joulukiireiden aikana. Ei niitä iltoja ollut kesällä, kun oli niin paljon kaikenlaista työtä. Minäkin sotkeuduin kerran niihin naisten hommiin. Olin alle kansakouluikäinen, kun menin ja katkoin omin päin saksilla poikki kankaan loimet. Ja ai kun minulle oltiin äkäisiä.

Naapurissa käynti yleistä vielä 1960-luvulla

Taito: Ennen saatettiin pistäytyä naapuriin päivälläkin ja viivähtää hetki, jos se ei häirinnyt isäntäväkeä.

Tapio: Puolenpäivän aikaanhan oli töistä sitä taukoakin. Minä muistelen, että kyllä se naapurissa käynti taisi olla tapana vielä 1960-luvulla. Jaa no, televisio alkoi näkyä täällä 1960 ja sittenhän se naapurissa käyminen väheni. Meillä veljeksien välillä sentään on yhteyttä, nuorempi velipoika käypi tässä. Mutta ulkopuolisten kanssa se on toinen juttu. Minäkään en oikein muista, että missä minä olisin viimeksi varsinaisesti käynyt ihan noin niin kuin muuten, ilman varsinaista asiaa, iltaa istumassa. Siskolla, Tuulalla, on kyllä tullut käytyä parikin kertaa nyt kesäaikana, tuolla mökillä. Se naapurissa käynti on mennyt sellaiseksi, että soitetaan jos on asiaa ja sovitaan että voipiko tulla käymään. Jos ei ole kyse esineen lainaamisesta tai muusta semmoisesta, niin asiahan hoidetaan etupäässä puhelimella.

Ja se puhelinhan tuli Merenlahdelle vasta 1961 viikkoa ennen joulua. Tuolla Anttilan talossa kylän keskellä oli sitten se käsikeskus. Veivattiin siintä kammesta ja keskus vastasi. Kun ilmoitti numeron, keskus sanoi että ”yhdistän”. Ja kun oli paljon puheluita ulkolinjalle, niin pikapuhelulla pääsi ohittamaan ne muut puhelut. Ja tietysti hätäpuhelu meni kaikkien ohitse. Se pikapuhelu meni eri hintaan. Se käsikeskus oli siellä Anttilassa kymmenkunta vuotta. Ja olihan meillä se veivattava automaatti ennen kuin tuli nämä kännykät. Että on se elämä muuttunut. Sanotaan, että ”vanhaan hyvään aikaan”. Ei silloinkaan kaikki ollut hyvin, mutta oli monta asiaa paremmin kuin nykyään. Elämä on muuttunut paljon helpommaksi. Ennen vanhaan kun oli joka talossa lehmiä, ne piti käydä hoitamassa. Ja jos täällä Merenlahdella oli vaikka kesäjuhlatkin ja talvella vaikka pikkujoulut, ne alkoivat vasta seitsemältä illalla, kun navetta-askareet oli tehty, että ihmiset kerkisivät.

Taito: Kiersikö kylällä mummoja puheseuraa etsimässä ja kahvia hörppimässä?

Tapio: No justiin tästä kahvituksesta. Yksi meidän sukulainen, Eedla Kähö mitä sanottiin Eetla-tädiksi, asui yksinään mökissään, ja sen ymmärtää hyvin kun hän tuli ja sanoi aina että kävi aika niin pitkäksi. Tämä Eetla asui ensiksi äitinsä Karoliinan kanssa. Elivätkin meidän suvussa vanhaksi, 88-vuotiaaksi. Siihen aikaan se oli korkea ikä, mutta eihän se nyt ole. Kun Eetla-täti jäi äitinsä kuoleman jälkeen yksinään, hän kävi meillä vähintään kerran ja välistä kahdestikin päivässä. Tiesihän hän, mihin aikaan meillä kahvit juodaan, ei hän sitä kahvia nyt pahitteeksi pannut. Se Eetla-täti kyllä maksoi sitten sen kahvin ruhtinaallisesti: hän testamenttasi mökkinsä vanhemmilleni, maksoi kahvit oikein korkojen kanssa. Ja se Eetlan ja Karoliinan mökki oli minun ensimmäinen päivähoitopaikkani. Kun isä ja äiti läksivät kaupunkiin veneellä, minä jäin siihen mökkiin. Se oli siellä Likalahden suunnalla, muttei ihan rannassa. Se mökki purettiin vuoden 1995 tienoissa. En muista, mihin se puutavara meni. Meniköhän se ihan vaan polttopuuksi.

Kylän toimeliaita naisia

Tapio: Se Eetla-täti oli räätälikin: ompeli vaatteita ja paikkasi ja korjasi. Se oli vissiin emännilläkin vähän niin kuin kunniakysymys, että vaatteet piti olla lapsilla ehjät vaikka olisi ollut vanhempaakin. Minä muistan, että jos housut meni rikki, niissä rikkinäisissä ei saanut lähteä kouluun. Ne piti korjata. Siihen aikaan purkivat vanhoja hameitakin, ja sitten kotiräätäli teki niistä vaatteita, sodan jälkeen kun oli puutetta kaikesta. Nythän viskataan vaatteet menemään, kun on vähän aikaa pidetty.

Ja kun melkein joka talossa oli lampaita, niin oli sellaisia naisihmisiä, jotka olivat erikoistuneet keritsemiseen. Keritsivät niillä teräväkärkisillä keritsimillä,

ja se ei käynyt kaikilta. Oli myös sellaisia itseoppineita ammattihenkilöitä, jotka kävivät niin kuin eläinlääkärin korvikkeena milloin ei lääkäriäkään saanut kun ei ollut puhelinta. Kävivät kun lehmä poiki. Yksi semmoinen apulainen meillä oli Tölskin Väinön sisko Helmi, joka jättäytyi naimattomaksi kun hänen sulhasensa lähti sotaan ja jäi sille tielleen. Helmi oli kätevä ihminen muissakin kuin niissä karjanhoitohommissa. Kun meillä oli juhlia, hän tuli jelppaamaan äitiäni ruuanlaitossa.

Ja toinen semmoinen nainen, mikä oli meillä paljon apuna, oli Anna-Katriina Seppälä, joka oli evakko Säkkijärveltä ja oli omaa sukua Vilamaa. Jouti jelppailemaan meillä, kun hänellä ne lapset olivat kaikki jo aikuisia. Häneltä oli mies kuollut sodan jälkeen, hauta on Lemin hautausmaalla. Nämä Seppälät olivat tulleet siirtolaisina Hyvärilään Luukkaan taloon ja muuttaneet sitten Juvolaan omaan mökkiin. En tiedä, mistä ne vanhempani keksivät sen Anna-Katriinan meille. Hän ihan asui meillä, että oli yötäkin. Se nainen oli kätevä käsistään. Oli nuorempana jopa kyntänytkin hevosen kanssa siellä Säkkijärvellä. Pesi meillä pyykkiä ja leipoi ja teki kaikenlaista muuta.

”Sehän meinaa tappaa!”

Taito: Täytyypä kysyä: tunsitko sinä kupparia nimeltä Karoliina Värtö?

Tapio: Kyllä minä tunsin ja muistan Karoliinan. Se oli semmoinen iso ihminen. Hänen poikansa Lauri Värtö asuu leskimiehenä Lappeenrannassa Koulukadulla. Isäni muisteli, että se Karoliina olisi ollut etäistä sukua meille Junnosillekin eikä pelkästään äidilleni Kaarinalle joka oli omaa sukua Värtöjä. Se Karoliina oli mäkitupalainen ja kävi töissä siinä Kujansuussa, äitini kotitalossa. Ja se Karoliina tosiaan oli kuppari, mutta en muista oliko siellä Kujansuun saunassa Karoliina silloin kun minä siellä kuppaamista näin. Se oli minusta hurjan näköistä touhua: potilas on alasti mahallaan ja selkään naputetaan sarvia. Nykyään jos joku näkisi, niin sanoisi: ”Hyvänen aika, sehän meinaa tappaa!” Äitini serkku Jouko Värtö, joka kuoli nyt 2009, kuppoitti vissiin päästäkin.

Suutareita, räätäleitä ynnä muita käsityöläisiä

Taito: Entäpä kiertelevät suutarit ja räätälit, jotka olivat tarpeellisia työssään mutta myös viihdyttäjinä?

Tapio: Juu, kyllä minäkin muistan hämärästi, kun meillä suutari kävi ja räätäli kävi. Nämä suutarit ja räätälit kun kiertelivät taloloissa ja useammassa kylässä, niin paikkakuntalaisetkin saivat tietää asioita. Olivat siinä mielessä niin kuin tiedonvälittäjiä. Kun ne olivat hommissaan, paikalle kertyi sitten niitä naapurienkin miehiä. Joku oli käynyt vaikka kirkolla asioilla – tuostahan ei ole linnuntietä kuin yksitoista kilometriä Taipalsaaren kirkolle. Kyselivät kävijältä, että mitä siellä kirkolla on tapahtunut. Ja tämän kuuli sitten räätäli ja suutari ja tiesi kertoa taas jossain muualla. Ennenvanhaan kun ei ollut sitä puhelintakaan.

Yksi semmoinen kiertelevä kyläsuutari oli Joonas Uski eli Joonas Kilpi, joka oli lähtöisin Savitaipaleelta. Hänellä oli tosiaan kaksi sukunimeä ja kansan suussa ne nimet yhdistyivät ”Uskonkilveksi”. Suutari korjasi kenkiä, löi puunauloja kengänpohjiin, takoi lestin päällä. Sitä pikilankaahan se teki, millä sitten ompeli niitä jalkineita. Meillä oli tuvassa leveät puupenkit, ja suutari löi naskalin siihen penkkiin ja kiinnitti siihen langan toisesta päästään. Sitten otti semmoisen nahkapalan, mikä oli reilun kämmenen kokoinen. Laittoi siihen pikeä ja taivutti kaksin kerroin ja veteli sitä nahkapalaa edestakaisin sitä lankaa vasten ja sellailla pikesi sen langan. Minäkin katsoin sitä hommaa ihmeissäni.

Sitten oli räätälimestari Hänninen. Tällä Hännisellä oli vaatturiliike kaupungissa, mutta hänellä oli vissiin juomaongelmaa. On jo kuollut, kuoli 1960-luvun puolivälin paikkeilla. Oli taitava

räätäli. Teki pukujakin täällä. Talkan Eedvinin isä August oli kyläräätäli – tämä Hänninen tuli sitten myöhempään. Tämä Talkan August kun oli kyläräätäli, hän teki yhdelle vähävaraiselle asiakkaalleen housut kankaasta, joka oli vissiin saatu kunnanapuna. Nakarin Otto lausahti: ”Piti vielä kunnan varoilla perstaskukin tehdä.” Minä olen vaan kuullut tämän jutun. On kai tapahtunut joskus 1920- ja 1930-lukujen vaihteessa.

Ja muistan sen, kun meilläkin oli puuseppä. Tuvassahan se höyläsi. Mitähän se mahtoi tehdä, jotakin saaviahan se taisi tehdä. Sitä sanottiin Aholan papaksi, etunimeä en muista. Tämä Ahola eli vanhaksi, yli yhdeksänkymmenen, mutta hänestäkään en tiedä oikeastaan, että oliko se sitten Lappeenrannan seudulta lähtöisin. Rantamäen Otolla oli sinne majoittuneena Laakson Vertti, joka oli satulaseppä, niitä ennenvanhasia ammattimiehiä. Pantiin tämä Vertti merkille, kun mekin kulettiin ohi siintä suoraan kansakouluun polkua myöten. Otto kuulema sanoi, että maantieltähän niitä saa miehiä töihin. Siinä oli sitten se satulaseppä ja se vaatturi Hänninen. Ne saivat Otolta ruokaa ja yösijan ja tekivät tietenkin töitä.

Monitaitoinen Talkan Eedvin

Tapio: Onko siintä Talkan Eedvinistä itsestään ollut mitä puhetta? Se oli sellainen itseoppinut ja ilmeisesti aika lahjakaskin mies. Rakensi viuluja, teki kanteleita. Soitti omatekoisella viululla ja puhui, että olisi mennyt mielellään Viipuriin musiikkiopistoon, aikoinaan silloin nuorena miehenä. Mutta ei ollut tietysti rahaa. Eihän sitä tiedä minkälainen muusikko hänestä olisi tullut. Ja oli hän taiteellinenkin: maalasi ja piirteli. Hänellä oli veli, jolla oli perhettä, sekä sisko, mutta hänellä itsellään ei ollut perhettä. Hän elätti itseään muun muassa sillä, että teki kesäaikana maalaustöitä. Kerkisi maalata meidän kotipaikankin vissiin kahdesti. Ja hän oli oppinut omin päin sähkötöitä. Katkaisijatkin kun olivat ennen käännettäviä, laittoi siihen uuden jousen hakaneulasta. Korjaili kaikenlaista. Oli aika monitaitoinen käsistään. Oli senaikuinen ammattimies.

Se mökki, missä se Eedvin asui, on purettu. Hän eli yli yhdeksänkymmenen vanhaksi. Oli syntynyt 1907, samana vuonna kuin minun setävainaakin, Uuno. Oli vanhoilla päivillään vähän semmoinen omalaatuinen, meitä huvitti. Hän oli siisti kaikin puolin. Tupakannatsat oli hellalla rivissä, eikä niihin saanut koskea. Ei laskenut mökkiinsä kodinhoitajaakaan, kun naiset kuulema sotkee – olisivat tietysti sotkeneet ne tupakannatsatkin. Mökissä oli hiiriä niin kuin maalla nyt on. Kissathan niitä meilläkin pyydystivät ja laiteltiin hiirennakkeja ja rotanloukkuja. Mutta Eedvin vaan totesi, että jos rotanloukunkin laittaa, niin missä ne kädet sitten tesinvisioi kun päästää sen hiiren ja lataa sen loukun uudestaan. Nuoremmat koittivat järkeillä sen Eedvinin kanssa: ”Mitenkäs kun sinä et ole kotona, niin juokseehan ne hiiret pöydälläkin?” Tämä yksityiskohta jäi mieleen. Ja missähän se kävi kylvyssä, kun sillä ei ollut omaa saunaa. Ei se meillä käynyt, mutta käviköhän se siinä naapurissa, Kähön Eskon vanhemmilla.

”Otto oli semmoinen velmu”

Tapio: Rantamäen talo on tuossa vieläkin, samalla suvulla, mutta nyt siinä ei asu ketään talvisaikaan. Se talonpito ehti mennä välillä tiukoille, kun siinä oli erilaisia vastoinkäymisiä. Sen tilanteen pelasti Lauri Rantamäki, joka oli käynyt kauppakoulun ja oli sitten osuuskauppa Yhtymän johtajana ja hyvissä naimisissakin. Ja tämä kansaneläkelaitoksen johtava lakimies Helsingissä, Juhani Rantamäki, on sen Laurin poika. Se Lauri kuoli sydänhalvaukseen. Samanaikaisesti kun se Lauri kuoli, se Yhtymä täytti vuosia, oli joku juhlatilaisuus. Olikohan se niin, että hän johtokunnan kokouksessa kaatui siihen pöydän viereen. Että ei kerinnyt eläkkeelle.

Sen Rantamäen nurkalta kulki tie,

mitä on nyt oikaistu vähän toiseen paikkaan. Otto, joka sitä taloa piteli, oli aina iltapäivällä siinä tien poskessa. Minä tulin tuntemaan sen Oton hyvästi. Kerran ajoin kotiin päin aika myöhään traktorin kanssa. Kello oli vissiin kymmenen tai puoli yksitoista, mutta kun oli kesäilta, niin oli vielä valoisaa. Otto tuli keskelle tietä ja pysäytti minut. Sanoi: ”Etkö sinä tule ajamaan. Minulla on heitelty käsin siemenet peltoon. Tule sinä ajamaan äkeen kanssa mullat päälle, muuten linnut syövät ne siemenet.” Se oli 1950-luvun loppupuolta, ja tässä kylässä ei ollut paljon traktoreita vielä silloin. No minä kävin ajamassa eikä siinä mennyt aikaa tuntiakaan.

Se Otto oli käynyt maamieskoulun ja oli hevoskynnössä oikein mestari. Sen kyntöviillos oli kaunista katseltavaa. Sehän oli ihan sellainen taidonnäyte, jos mies osasi kunnollisesti kyntää. Sen viilun piti olla suora eikä se saanut lepsahtaa takaisin vakoonsa. Otto savetti peltoja, ajatti talvella savea turvemaalle painomaaksi. Kyllä hän maanviljelyksestä oli perillä.

Mutta pitää nyt saman tien kehua, että se sodassa kaatunut kummisetäni Valtterikin ehti käydä maamieskoulun ennen sitä varhaista kuolemaansa. Ja isäni oli käynyt Ylä-Vuoksen maamieskoulun Antreassa vai missä se oli. Ja oli harjoittelijana Juustilassa Lavolan kartanossa, Thesleffeillä. Näillä oli auto, mikä oli siihen aikaan vielä harvinaisuus. Isäni muisteli, miten hän vei hevosella jotakin tavaraa Viipuriin ja kartanonherran nuori tuomaripoika huristeli sillä autolla Linnansillan tienoissa ja tervehti häntäkin, kun näki että siinä oli liikkeellä kartanon hevonen ja kärrit. Siinä sattuivat vastakkain vanhempi aika ja uudempi aika. Ja traktorikin, ilmeisesti rautapyörätraktori, oli siinä kartanossa jo siihen aikaan, mutta sitä ei uskottu harjoittelijan ajettavaksi. Eikä se nyt tietenkään ollut mikään maantieajoneuvokaan.

Taito: Mutta mitäs kun olen kuullut, että se Otto oli aika sukkela puheissaan ja käänteissään?

Tapio: No se Otto kun oli semmoinen velmu ja osasi järjestellä, niin se möi valtion hevosille heiniä, jotka olivat sen verran huonoja ettei ne elukat oikein syöneet niitä. Eläinlääkäri Pimentola oli silloin se armeijan hevoshoitaja. Otto sai niitä kauppoja ja vitsaili vaan: ”Voitelin valtion herroja.”

Otto oli erikoinen persoona kaikin puolin. Sillä oli hatussa kokartina Alkon korkki ja mitä siinä oli. Melkein kaikille kyläläisille se Otto oli keksinyt lisänimen. Ja sanoi nähneensä unta, että hän kävi hautuusmaalla ja siellä oli hautakivi missä luki: ”Tässä lepää suuri kulkuri Otto Rantamäki.” Ja olikohan se 1950-luvun loppupuolta, kun Kaartisen Alpolla oli auto, mutta kun silloin ei ollut talvella tie aurattu, se auto oli nostettu pukkien päälle. Otto sanoi siintä Alpon autosta: ”Tuli kylään kunnon auto: tuo Kaartisen pojan Vinetto.” Se oli Ford Vedette. – Otolla itselläänkin oli ollut kuulema auto jo 1930-luvulla, mutta silloin vielä ei Merenlahdelle päässyt autolla mihinkään aikaan vuodesta.

”On täällä tapahtunut ikäviäkin asioita”

Tapio: On täällä tapahtunut sellaisia ikäviäkin asioita. Samaan avantoon hukkui vuonna 1948 kolme veljestä, nuoria poikia. Siintä oli Etelä-Saimaassa kirjoituskin vuonna 2008. Tuossa, missä on Lähdekallion tienhaara, oli Koperahon talo – tai onhan se vielä nytkin ja siinä asuu eläinlääkäri Helinä Gran. Yksi sen talon nuorista pojista, Pekka, oli syntynyt 1940, oli minusta vuotta vanhempi. Keskimmäinen poika, Aimo, oli syntynyt 1941, samana vuonna kuin minä, ja nuorin, Vilho, ei ollut vielä koulussa. Nämä pojat hukkuivat samaan avantoon 1948 itsenäisyyspäivän aattona.

Tunsin ne Koperahon pojat hyvin, koska me kulettiin kouluun samaa matkaa. Se oli arkipäivä, olisikohan se ollut lauantai. Minun teki mieli mennä niitä tapaamaan, vaikka tästä on sinne vissiin puolitoista kilometriä. Mutta äiti kielsi

selkäsaunan uhalla: ”Ei saa lähteä, kun on niin heikot jäät. Jos lähdet, niin saat piiskaa kun isä tulee iltasilla kotia.” Mutta jos olisin silloin hukkunut, niin enhän minä tietysti olisi piiskaa saanut enää. Todennäköisesti selkäsaunan pelko pelasti minut.

Kolme veljestä tosiaan hukkui samaan avantoon. Kyllä se oli järkytys. Me koululaiset käytiin hautajaisissa kirkolla. Silloin ei ollut tämä tiekään minkäänlaisessa kunnossa. Jää oli niin heikkoa, että vesikelkalla vetivät ne kolme arkkua tuosta salmesta ylitse. Sitten siinä kohtaa, missä on vanha tykkitie eli nykyinen Kouklammentie ja minkä pohja on rakennettu Venäjän vallan aikana, tuli Juvolan kylästä joku Lemin mies parireellä vastaan ja pisti ne arkut siihen. Ja sitten kunnan kuorma-auto lähti viemään niitä pitkin Mikkelintietä. Siinä oli lavalla havut joka nurkassa.

Kunnalla oli siihen aikaan – ei ollut Toimi Vento vielä – linja-auto ja oliko niitä parikin. Me merenlahtelaiset koululaiset mentiin sinne kirkolle. Eihän sitä lapsena niin kuin ymmärtänytkään, että minkälainen onnettomuus siinä on talolle sattunut. Mutta nyt jälkeenpäin kun ajattelee... Tietysti sotakin vei monesta paikkaa veljeksiä. Kun vien kukkia hautausmaalle, niin joskus juohtuu mieleen, että on siinä ollut tuuriakin minulla kun niin kävi.

Tästä ole kovin montaa vuotta aikaa, kun tämä tapaus tuli jotenkin puheeksi yhden merenlahtelaisen kanssa yksissä onkikilpailuissa kesällä. Nykyään kun soitetaan, niin apu tulee aika äkkiä. Tämä tuttuni sanoi, että kun ne hukkuneet naarattiin ylös, yhdessä pojassa oli vielä jotakin elonmerkkiä: se kouristeli. Jos olisivat ymmärtäneet, mutta siihen aikaan ei tekohengitystä kukaan osannut antaa. Ja olivathan ne aivotkin voineet jo vahingoittua hapen puutteessa.

Taito: Veljet hukkuivat, mutta siskot kuulemma jäivät.

Tapio: Siskot jäivät. Niitä oli neljä kappaletta: Anja, Laila, Lilja ja Leila. Leila, se nuorin, oli minun Tuula-siskoni ikäinen. Se Leilakin olisi lähtenyt veljiensä mukaan, mutta kun se oli vähävarainen paikka eikä sille tytölle riittänyt jalkineita, se jäi kotiin. Se naapurin poika järven toiselta puolelta kävi hakemassa ne kylään. Hän ajoi edeltäpäin polkupyörällä – tälleen vaan puhuivat – ja nämä muut tulivat potkukelkalla ja olivat ilmeisesti vielä kaikki siinä samassa kelkassa.

Taito: Jos pitivät kaikki toisiinsa välimatkaa, niin ehkä niin pahasti ei olisi käynyt. Mutta mehän ollaan jälkiviisaita.

Tapio: Juu, kyllä ollaan! Kyllä minä muistan hämärästi. Lapsia varoitettiin silloin heikoista jäistä niin kuin nyt pitää varoittaa liikenteestä. Minä olen aina vähän kavattanut noita jäitä, etten mene niille tarpeettomasti. Tuonne ylpuolelle meiltäkin aina mentiin, kun siellä oli viljelyksiä. Kesällä uitettiin sinne hevonenkin. Ja kun talvella mentiin hakemaan heinät ladosta, niin katsottiin, että jää on riittävän vahvaa, että uskaltaa hevosella ajaa.

”Sitä puljaamista oli kaikenlaista”

Tapio: Ne meidän maat siellä ylpuolella, Kähönsalmen takana, ovat Taipalsaarta, mutta ulottuvat ihan Mikkelintielle saakka. Minun nuoremmat velimiehet, Matti ja Markku, omistavat kotitalon, sen Junnosen, ja sen maatalousyhtymän maat tavoittavat vieläkin Mikkelintielle. Meidän maat eivät mene sen Mikkelintien ylitse, mutta tuon naapurin, Lähteenmäen, maita on sen tien takanakin. Kähöt omistivat aikoinaan tuon Lähteenmäen, mutta Kähöt ovat myyneet niitä maita ja se on jakautunut useampaan tilaan. Ne maat omistaa lemiläinen Matti Taipale. Siinä mäen päällä Iitiän tanssilavasta Savitaipaleen suuntaan on Lemin ja Lappeenrannan raja, mutta siinä pitäisi olla osoitettuna Taipalsaarikin, kun se maa menee tien yli. Ei sitä varmaan enempää ole kuin viisikymmentä metriä. Siinä on vaan semmoinen kulma-

ke.

Meillä oli siellä ylpuolella peltojakin. Nykyään kiertävät traktorin kanssa Munterontietä, mikä erkanee Mikkelintiestä sen vanhan Yhtymän kaupan luonta. Nythän se tie on parempi kuin ennenvanhaan. Ja sillä Ruoholammen asutusalueen suunnalla on nyt niitä uusiakin teitä, että pääsee kulkemaan ihan asvalttia myöten. Se Munterontie kyllä mutkittelee, ja Rutolassa on ennen sitä paloasemaa se jyrkkä mäki, ja siihen ei jokaisella talvikelillä toimita lähteä traktorilla yrittämään. Siinä alhaalla on Ruoholampi – ennen puhuivat Tilsalanlammesta. Nykyään ajetaan tällä viisiin ympärkautta, mutta ennen mentiin tuosta salmesta suoraan.

Muistan, miten hevosta uitettiin kesäaikana, kun heinää mentiin tekemään aamulla. Ja pois tullessa hevonen tietysti mielellään uikin. Kahden veneen päälle laitettiin lankut ja siihen vedettiin niittokone. Eri reissulla saattoi olla haravakone, kun siinä oli ne isot pyörät. Ja soudettiin: toinen souti toisella airolla toisessa veneessä ja toinen souti toisella airolla toisessa veneessä. Ne veneet oli vedetty narulla yhteen kokasta. Sitä puljaamista oli kaikenlaista.

Taito: Osasitpa käyttää siitä touhusta minun mielisanaani: puljaaminen. Siinä ei oikein päässyt tuntipalkoille.

Tapio: No ei siinä oikein tuntipalkoille päässyt, mutta sitä on kaikenlaista pitänyt tähän ikään kokeilla. Nyt kun sitä puhuu nuoremmille, niin ne vähän ihmettelevät ja sanovat: ”Jaa, onko sitä nyt ollut sellaista!” Maanviljelyksessäkin on omat kustannuksensa ja se on yhteiskunnan hampaissa muutenkin, mutta kyllä siinä aina leivissä kesti kun töitä teki. Ei siinä nälkää nähnyt milloinkaan. Syödä sai kyllä ihan tarpeekseen. Mutta työtä oli paljon joka päivä.

Taito: Miten leveä tuo Kähönsalmi on kapeimmillaan?

Tapio: Kartastahan sen voi laskea. Mutta se leveys vaihtelee aika paljon, kun siinä on sitä matalaa rantaa. Siellä toisella puolella, missä on ne isot sähkötolpat kalliolla, on sellainen poukama niin kuin luonto olisi järjestänyt. Ihan matalan veden aikana – eihän se ollut sataa metriäkään. Se jääpi siinä kuuteen–seitsemäänkymmeneen metriin, ei se sen enempää yhtään ole. Hevonenkin ui sen matkan ihan mielellään. Isävainaa oli ollut ratsuväessä ja oli uittanut hevosia asevelvollisena. Raudat, kuolaimet, pois suusta ja tietysti pois valjaatkin. Se hevosen häntä kelluu siinä pinnassa mukavasti. Kertaakaan ei käynyt minun muistini aikaan mitään haaveria, että hevonen olisi hukkunut tai mitenkään loukkaantunut. Hyvin se uittaminen onnistui aina.

Karjakin kävi ylpuolella

Tapio: Ja siellä ylpuolella oli meidän lehmätkin. Siellä oli myös Hölsän Annan sekä Ojansuun ja Vainikan lehmät. Ojansuullakin oli siellä ylpuolella pelto, mikä on nyt metsitetty. Meillä ne lehmät uitettiin tuosta kapeasta kohtaa ylitse, tästä matalasta rannasta vastarannan kallionkoloon. Siinä vastapuolella oli hiekkaranta ja siinä on nykyään kalakauppias Vennon kesämökki. Siihen matalaan rantaan vedettiin maihin se niittokone ja haravakonekin.

Silloin ne karjat olivat pieniä, kuusi–seitsemän lehmää ja sellailla. Puhutaan äpäreestä. Kun heinä oli tehty ja korjattu latoon ja kun peltoon kasvoi uutta heinää, ne lehmät olivat siinä viikon tai kaksi. Tuolla salmen takaisella naapurilla, Hölsän Annalla elikkä Salmelan talolla, oli yksi tai kaksi lehmää. Ne olivat mukana meidän karjassa, syömässä siellä laitumella. Se Salmelan talo on nytkin vielä samalla suvulla tuolla järven takana. Tämä Merenlahdentie kun tulee tuossa lahden pohjukassa lähimmäksi järven rantaa, niin siinä on vastapuolella sellainen iso niin kuin maalaistalo, sellainen punertavaksi maalattu talo. Se talo on se Salmela, sen muinaisen Anna Hölsän talo. Siinä asuu nyt sen Annan tyttärentytär Tuula Porvari.

Taito: Uivatko lehmät salmen yli suosiolla vai pitikö hutkia roitakalla?

Tapio: Vanhemmat ihmisethän sen karjankuletuksen hoitivat, mutta minulla on sellainen mielikuva, ettei sille johtajalehmälle päitsiäkään päähän laitettu. Kyllä ne osasivat mennä, kun ne tiesivät että nyt mennään. Siellä oli tietysti sakissa vanhempiakin lehmiä, mitkä olivat jo edellisenäkin kesänä kulkeneet, etteivät olleet kaikki ensikertalaisia. En muista, että soutiko siinä vene edeltä vai miten ne lehmät seurasivat, mutta minulla on sellainen käsitys, että kyllä ne osasivat mennä. Vai olisiko ollut niin, että siinä meni vene edeltäpäin. Eikä siinäkään sattunut yhtään sellaista tapausta, että olisi lehmiä hukkunut tai käynyt muuta haaveria. Mutta ei tietysti sairaita eikä kantavia lehmiä otettu mukaan.

Lehmillä arvojärjestyksensä

Tapio: Lehmillä on arvojärjestys: vanhemmat lehmät menevät edeltäpäin. Oli kapeat kujaset ja siinä mahtui kaksi rinnakkain, vanhempi lehmä ja nuorempi lehmä. Mutta se vanhempi lehmä kun kääntyikin poikittain ja minä kun olin siinä lähellä, se nuorempi lehmä, hieholehmä, astui minun saappaalleni. No eihän minulla nyt muuta, mutta minä en saanut jalkaa pois. Tuumasin, että nyt minä taidan jäädä alle. Mutta se hieho onneksi nosti jalkaa.

Varsinkin keväällä, kun laskettiin laitumelle, se oli aikamoinen näky: hyppivät hännät suorana. Kyllä se oli näkemisen arvoista, mutta eihän silloin ollut kameroita, että olisi voinut filmata. Se olisi ollut muistoa jälkipolville. Ja se hevosen uittokin. Hevosen uittoahan nyt näkee vieläkin. Tässäkin kylässä on hevosen omistaja, Saila Pekkanen. Eihän täällä muuta karjaa enää olekaan kuin hevosia.

Salmen ylitse aamuin illoin

Tapio: Äitini veneen kanssa souti aamuin illoin vähän viistottain tuosta Kähönsalmesta, ei mennyt ihan suoraan. Maitotonkka oli mukana vai oliko niitä jopa kaksikin, sellaisia kymmenen–viidentoista litran kannuja – työnti niitä polkupyörän sarvissa. Sekä lypsyämpäri. Milloin isäukko kerkisi, oli jelppaamassa. Ja olihan se Nikolai Ruikin siinä apuna. Kyllä se on ollut hommaa! Kun nykyään hakee maitolitran tuolta kaupan hyllyltä, se on niin kuin yhtä juhlaa verrattuna siihen miten paljon sitä ennenvanhaan on pitänyt tehdä työtä sen ruuan eteen. Se piti tietysti maidot jäähdyttääkin. Meillä oli erikseen sitä varten kaivo, mihin ne tonkat pistettiin. Ruokavesikaivo oli eri paikassa.

Ja kaikki ne maitoastiat piti tietysti pestä hyvästi. Ilmeisesti ne siivilöivät sen lämpimän maidon siellä, ja kun se tuotiin kotia, se piti jäähdyttää. Eihän se maidon laatu tietysti ollut ihan sellaista kuin nykyään, koska sen säilyminen oli huonoa kesäaikana varsinkin. Mutta kun sitä aamuin illoin lypsettiin, se oli aina tuoretta omassa käytössä.

Siihen aikaan kirnusivat. Minäkin väänsin kirnua. Tai separaattoriahan sitä väännettiin ensittäin, että maidosta saatiin erilleen kermat. Ja sitten ne kermat kirnuun. Kyllä ne tuolta kylältä kuulema veivät sitä maitoa meijeriin, kesäaikana moottoriveneellä ja sellailla. Tuo Taavetti Haimila yritti toimitella meijeriin sitä maitoa. Pääsiköhän kesäaikana ajamaan tuota huonoa tietä, mutta eihän sitä ainakaan talvella päässyt. Se maidon kuljetus meijeriin vakiintui vasta joskus 1950-luvun puolenvälin jälkeen.

Taito: Äittelikö naisväki siitä soutamisesta?

Tapio: Kyllähän se varmasti äitteli. Olisi siihen aikaan ollut sitä muutakin harrastusta, tosin lähinnä vaan syksyllä ja talvella, kun karja ei ollut enää ulkona. Äitini oli sekakuorolainen. Täällä Merenlahdella oli nuorisoseura ja on vielä tänäkin päivänä. Martoilla oli – olisiko se ollut talvisaikaan kerran viikkoon – se käsityöilta vai mikä se lie ollut. Mutta se lypsäminen oli siihen aikaan niin kuin naisten hommaa. Nythän se on mennyt päinvastoin, niin kuin meilläkin. Osaan minäkin lypsää vielä, en tosin näitä ro-

botteja osaa käyttää. Miehethän meillä viimeksi sitä karjaa hoiti.

Orjainniemessä karjamajoja

Taito: Oliko ylpuolella karjakatosta ja suorastaan karjamajaa?

Tapio: Ei ollut. Se oli kesäistä, lämmintä aikaa, vaikka kyllähän se tietysti satoi vettä. Ihan puiden juurella ne lehmät olivat yötä. Mutta täällähän on Kuivaniemi ja Orjainniemi, missä on kirkonkyläläisten maita. Olen kuullut, että ne kirkonkyläläiset toivat sinne karjaa, mutta eivät uittamalla. Ne kuulema toivat karjaa niille metsäpelloille lautalla keväällä ja olivat siellä ihan viikkotolkulla. Orjainniemessä oli karjamaja ja oli siellä niitä vissiin useampikin. Ne kirkonkyläläiset lypsivät lehmät ja kirnusivat voita. Siellä oli laivalaituri jossakin ja ottivatko ne niitä maitoja ja veivät.

No, nyt tämä on taas sellaista puhetta, mutta se Oskari Merikanto – niitä Merikantojahan on monessa polvessa – on muka säveltänyt tai ainakin saanut jonkun inspiraation, ajatuksen, ”Kesäillan valssiin” Orjainniemen karjamajoilla. Sellaista jotakin puhuivat, mutta se on nyt ihan suusta suuhun. Ne vanhemmat merenlahtelaiset olisivat tienneet paremmin. Talkan Seija ja Milja ja Perttikin varmaan tietävät, kun ovat vanhempia. Täällä kylällä ei tällä hetkellä taida olla minusta vanhempia kuin kymmenkunta henkeä vakituisia, alkuperäisiä merenlahtelaisia. Sitten on joitakin tuolla kirkolla vanhainkodissa, mutta missä kunnossa he nyt lienevät. Että mahtaako niillä muisti pelata.

Taito: Oletko itse nähnyt ne karjamajat?

Tapio: En, minä en niillä Orjainniemen karjamajoilla muista käyneeni, mutta ihan lapsena olen kävellyt siintä Orjainlahden pohjukasta sinne Orjainniemen puolelle. Siellä oli Vapon lotja, missä setävainaa Uuno oli töissä. Olikohan se pyhäaamu, kun käveltiin sinne. Ja johonkin aikaan iltapäivällä tuli hinaaja – liekö ollut nimeltään ”Lauri” vai ”Antero” vai mikä – hakemaan sitä lotjaa ja toi sen Kähönsalmeen. Oltiin kyydissä. Ja tietysti tultiin sitten veneellä siintä hinaajasta omaan rantaan. Ja sinne tuli vielä toinenkin lotja, joka taisi olla taipalsaarelaisen liikemies Kilkkisen lotja. Muistan senkin, kun Vapon iso lotja kävi tuolla rannassa. Sanoivatko ne, että kaksisataa mottia piti olla halkoja siinä rannassa niin sitten lotja tuli hakemaan. Siinä käytiin katsomassa, kun miehet kärräsivät niitä halkoja siihen lotjaan.

Kähönsalmen evakkosilta

Taito: Mainitsit alussa Kähönsalmen evakkosillasta.

Tapio: Olen kuullut ja lukenutkin siintä Kähönsalmen sillasta. Kirjastossa on kirja *Savitaipaleen miehet taistelussa*. Pioneerikomppania, missä oli päällikkönä luutnantti Pentti Kallio, rakensi sen sillan Kähönsalmeen kesällä 1944 ja lähti sitten suoraan rintamalle. Tuossahan se on se kapein kohta, mistä ne lehmätkin uitettiin. Siinä oli kivilaituria jonkun matkaa järvelle päin ja loppuosa oli tehty puusta. Minä en muista sitä siltaa. Eikä muistanut isänikään, koska oli rintamalla. Mutta mitä nyt olen kuullut puhuttavan ja olen kirjoista lukenut, se oli ihan kiinteä silta ja sitä myöten pääsi ihan hevosella ajamaan. Ja onkohan meillä siintä valokuviakin. Siihen oli pantu tukkipölkyt poikittain ja niiden päälle lankut pitkittäin. Ja tukena oli tolpat, mitkä oli teroitettu alapäästään niin kuin lyijykyniksi ja juntattu miehissä pohjaan.

Mutta kohtahan ne sitten purkivat sen sillan, kun Enso-Kutseitti veti niitä lauttoja Rutolaan. Ja niiden sillan jätteiden purkamiseen piti kysyä lupa vesipiiristä sekä sotilaspiiristä, kun se silta oli sotilaiden tekemä. Sotilaspiirissä sanoivat, että eivät he tarvitse sitä. Vesipiirissä sanottiin: ”Jos te *rakentaisitte* sen sillan, niin silloin pitäisi anoa lupa. Mutta eihän se ketään häiritä, jos te puratte sen pois omalla kustannuksella.”

Omatekoinen kapulalossi

Tapio: Kyläläiset keksivät sitten yhdessä vaiheessa tehdä siihen Kähönsalmeen Enso-Kutseitin, nykyisen Stora Enson, tukkiloista kapulalossin, mihin pantiin kanneksi lankut. Siintä asiasta tuli vissiin poliisikuulustelukin. Mutta kyläläiset eivät sanoneet mitään, kukaan ei ollut tietävinään. Se painui se juttu sitten, ei siintä tullut sen enempää. Kun oli tuonne kaupunkiin suoraan niin olematon tie, niin siintä pääsi yli Mikkelintielle.

Kahvitauko

2

Tapio Junnonen ja Taito Salmi
Taustatukena Raija Junnonen
Hölsässä eli Peltomäessä
23.6.2010

Rippikoululaisella evästä repussa

Taito: Mitenkä onnistui rippikoulu täältä pitäjän syrjäkylältä?

Tapio: Syyspuolella me käytiin rippikoulua sellailla, että oltiin kortteeria Haikkaanlahdella. Siellä oli talo Mikko Suutarin isällä Viljo Suutarilla, joka oli tätä Jäniksen sukua. Me kolme Merenlahden poikaa, Jäniksen Lasse – joka on jo kuollut – ja Veikko Vainikka ja minä oltiin sitten siellä Suutarilla kortteeria. Se oli syksy 1957 ja jäi mieleen että justiin silloin tiirattiin iltapimeällä, miten se Sputnik lensi taivaalla. Me oltiin talon ruuissa. Mentiin maanantaina iltapäivällä siihen kortteeripaikkaan ja perjantaina lähdettiin kotiin. Oltiin viikonvaihteessa kotona ja taas maanantaina tultiin takaisin. Polettiin Lappeenrannan kautta ympäri polkupyörillä, ja Kirjamoissa oli lossi siihen aikaan. Matkaa siinä tuli. Nykyään jos haastelee, että lähtee kirkolle asioimaan, niin sehän on reilusti kolmekymmentä kilometriä yhteen suuntaan.

Taito: Oudoksuttiko olo kortteeripaikassa? Olivatko petinne penkeillä tai peräti lattialla?

Tapio: Se oli maalaistalo ja me kun oltiin maalaistalon poikia, niin ei niissä oloissa ollut meille mitään outoa. Ja kyllä meitä pidettiin hyvin, ihan mukavaa aikaa se oli. Oli iso tupa niin kuin maalaistaloissa on ja tuvassa oli meille sängyt – ei me jouduttu missään lattialla tai penkeillä nukkumaan. Talonväki taisi nukkua kammarissa. Aamulla aina syötiin ja otettiin muistaakseni voileivät mukaan. Ja kun tultiin koulusta, oli kahvit. Ja olihan seuratalo Väinölässä Sotainvaliidien Veljesliiton kahvila. Joskus käytiin sielläkin. Kyllä sieltä silloin jo kah-

via sai ja varmasti teetäkin. Sekä pullaa tai muuta leivonnaista.

Raija: Ja kevätpuolella tämä Tapio hiihti suksilla kirkolle, keli kuin keli.

Tapio: Niin, kevättalvella tosiaan hiihdettiin. Mutta eihän sitä rippikoulua ollut kuin kaksi viikkoa ja aina maanantaista perjantaihin. Aamulla piti lähteä ja jos yöllä oli ollut pakkanen, niin silloin oli hyvä suksikeli. Mutta pois tullessa iltapäivän aurinko pehmitti kelin, ja kun jäällä upotti, minullakin kastui jalat ja tuli kova yskä, oikein röhä. Meillä oli repussa evästä vaan, eihän sitä sen ihmeemmin syöty. Tai olihan siellä se veljesliiton kahvila.

Taito: Saitteko mitään kiitosmainintaa moisesta taivalluksestanne?

Tapio: No ei se oikeastaan ollut millään tavalla havaittavissa, että me oltaisiin oltu niin kuin erikoisasemassa. Sitä tilannetta on jatkunut ilmeisesti ihan vuosikymmeniä. Merenlahtelaiset ovat kulkeneet täältä kylältään tuonne kirkolle kesällä veneellä ja talvella hevosella ja hiihtämällä. Tosin maantieteellisestihän tämä kylä sattuisi Lappeenrantaan. Ja siellä Taipalsaarellahan on muitakin etäisiä kyliä. Kyläniemihän on ihan erikoistapaus, samoin Jänkäsalon saari mikä on nykyään lossimatkan päässä. Ja tuleehan Sammaljärveltä ja Kuhalasta ja Sarviniemestäkin kirkolle matkaa. Siltä suunnalta on kunnanvaltuustossa entinen rippikoulukaverini Taisto Hulkkonen. Onhan sieltäkin matkaa rippikouluun. Ja samoin Savitaipaleen rajoilta sieltä Tukialansalmesta. Mutta huono yhteyshän täältä Merenlahdelta on maata myöten ollut.

Taito: Kuka teille sitä rippikoulua piti?

Tapio: Meillä oli oma taipalsaarelaissyntyinen pappi Viktor Muukkonen. Syksyviikkojen aikana meillä oli myös apulaispappi Raimo Pihkala, mutta hän lähti kevättalvella pois ja rovasti piti yksinään sen kevättalven. Sen Raimo Pihkalan isä oli muistaakseni Leo Gummerus, mutta nämä lapset olivat muuttaneet nimensä Pihkalaksi. Raimo Pihkalalta kaatui kolme veljeä sodassa. Sitä asiaa en tiennyt silloin rippikoulussa ollessa. Jäi eläkkeelle tietääkseni Jyväskylässä. Rovasti Muukkonen oli ollut ennen sotia pappina Kanneljärvellä Kannaksella. Haki sitten Taipalsaarelle, kun täällä avautui vakanssi. Hiippakunnan piispa kuulema sanoi hänelle: ”Ei kukaan rohveetta ole suosittu omalla maallaan. Mutta eiköhän se nyt jotenkin käy.” Muukkonen oli ihan asiallinen pappi. Hänen veljensä oli kenttärovasti Tauno Muukkonen.

Taito: Vaativatko Muukkonen ja Pihkala yhtä rankat ulkoläksyt kuin Martta Narinen Merenlahden koulussa?

Tapio: Kyllä se kanttori Kaita vaati opettelemaan virsiä ulkoa. Käskytkin tietysti piti opetella ulkoa. Raamattua siellä luettiin ja se rovasti selitti niitä asioita. Mutta mitä Martta Nariseen tulee, niin minähän en ollut varsinaisesti hänen oppilaitaan. Minä aloitin alakoulun Anna Nikun aikana. Sitten tämä Narinen jäi eläkkeelle ja meille tuli opettajaksi Mauno Tynkkynen, mikä oli oikein semmoinen iso mies. Oli oikein pidetty opettaja, mutta muutti sitten Joutsenoon Ravattilan kouluun. Mutta jotain tiedän ja muistan siitä Narisestakin, koulussahan oli aamuhartaus ja oli hartaus koulupäivän lopussakin. Joka kerta oli se virsi 555 ”Oi Herra luoksein jää”. Mutta eihän nykyään taida olla mitään hartautta. Kun olin aikanaan maamieskoulussa Virolahdella ja talvisaikaan oli oppitunteja, niin sielläkin oli aamuhartaus ja johtaja vaati että sinne oli tultava.

Aluksi ei hevostietäkään

Raija: Kulkuyhteydet tänne Merenlahdelle oli huonot, mutta minusta, muukalaisesta, tuntuu vähän siltä, että isännät halusivatkin olla täällä niin kuin omissa oloissaan.

Tapio: No kun tiestä oli vaivaa ja kustannuksia. Mutta ne osuudethan oli jaettu. Muistan minäkin, kun oli lyöty tolpat tienvarteen ja joka talolla oli oma pätkänsä mikä oli pidettävä kunnossa. Ja vallesmanni tuli syksyllä tai keväällä tarkastamaan sen tienpidon. Näin oli ennen

kuin oli mitään tienhoitokuntia. Ja kylältä kaupunkiin oli aluksi vaan polkua, ettei ollut hevostietäkään.

Ja siitäkin on muutamia kokemuksia. Se sodassa kaatunut kummisetäni Valtteri, josta olen jo maininnut, toi minulle lomallaan keinuhevosen tuolta korven läpi kantamalla, mutta eihän se nyt niin kovin painava ollut. Ja olikohan se ihan sillä samalla reissulla vai jo aikaisemmin eli silloin kun oli asevelvollisena Viipurissa, kun se kummisetäni eksyi tuolle kaupungin ja Merenlahden välille. Oli isälleni haastanut, että kun hän kolusi syksyllä iltamyöhällä polkua myöten Merenlahdelle, niin hän tähyili vaan ylöspäin, että siellä oli niin kuin aukkoa metsässä. Erotti sen polun sillä tavalla. Mutta viimeksi tuli niin pimeä että hän eksyi siltä polulta, ja hän katsoi ettei enää toimita lähteä eteenpäin. Ja kun hänellä oli ne valtion paksut kamppeet, sarkahousut ja mantteli, hän meni jonkun sakean näreen juurelle ja veti manttelin korviin ja nukkui. Mutta eihän se kuusen juuri tietysti ollut mikään hääppöinen nukkumapaikka. Ja sitten kun alkoi päivä valjeta, jatkoi matkaa ja tuli kotiin. Kyllä se varmaan pitää ihan paikkansa. Kyllä tuolla niin synkkää korpea oli – minäkin muistan – että kyllä sinne haihtuu. Sellaista täällä on ollut. – Eihän tuo tie ole hääppöinen nytkään, mutta ovat aina puhuneet, että ”tämä on meidän kylän moottoritie”.

Kaupungin valomeressä

Tapio: Muistan, miten isävainaan kanssa mentiin ensimmäisen kerran kaupunkiin. Meillä oli kovapyöräkärrit, lantakärrit, mutta isä oli putsannut ne edellisenä päivänä. Niihin oli pantu poikittaiset laudat istuimiksi ja me istuttiin niillä. Ja se oli minusta niin kuin juhlaa. Se hiekkatie oli kesäaikana sentään sellaisessa kunnossa, että kuivalla kelillä sitä pääsi kulkemaan eikä se niin kovaa tärisyttänytkään. Hevonen meni käyntijalkaa ja voihan se alamäessä juostakin. Sulo Nakari – mikä myös on kuollut – tavoitti meidät polkupyörällä kiinni ja sanoi: ”Te olette lähteneet niin kuin kahteen mieheen kaupunkiin.” Jäi niin mieleen lapselle. Kaupungissa oli nupulakivet ja siinä ne kärryt pomppi. Mutta tuntuihan se kesälle.

Ja muistan senkin kerran kun hevoskyydissä lähdettiin kaupunkiin talvella. Olikohan se joululoman aikoihin, vähän ennen joulua. Aamulla tietysti lähtivät aikaisin liikkeelle, kun lyhyt päivä oli. Siellä kaupungissa kun oli valoja ihmeellisesti, se tuntui niin oudolle. Valot paistoivat, katuvalot ja muut. Eihän täällä maalla ollut sillä lailla valoja, vaikka täällä sähköt jo olikin. Sähköthän tuli Merenlahdelle 1938, mutta aina kun puu kaatui linjalle, niin sitten ei ollut sitä virtaa. Kun aloitin kansakoulua, oli se supistettu kansakoulu se ensimmäinen vuosi ja opettaja antoi koulussa tulitikkuaskin kokoisen lapun ja sanoi: ”Liimatkaa tämä kotona katkaisijan viereen.” Siinä lapussa luki: *”Muista säästää sähköä.”* Tältä pohjalta minä kummastelin, kun kaupungissa polttavat näin paljon sähköjä. Sanoivat siellä kaupungissa, että kun täällä on pahantekijöitä, täällä pitää olla valot.

Raija: Minäkin kun tänne tulin, niin sanottiin: ”Ota taskulamppu.” Aina se taskulamppu.

”Silloin ei kukaan hermostunut”

Tapio: Ja oli se moottorivenereissukin seikkailua aina välistä. Se Penttisen Arvidin moottori oli avovene ja ne koneetkaan eivät olleet niin varmoja kuin nykyään. Kerrankin sattui sadeilma, kun lähdettiin kaupunkiin. Ja kun se Penttisen moottori teki tenän, sitä piti soudella. Mentiin Lauttaniemen rantaan ja noustiin siellä maihin. Siellä asui ne Lauttaniemen Leinot, Eino ja Olga. Olga laittoi meille kahvia – sitähän se ilmeisesti oli jo siihen aikaan. Ja Penttisen Arvid ja Aino ottivat siitä rannasta veneen ja läksivät soutamaan kaksilla airoilla Merenlahdelle takaisin. Sieltä se Arvid otti Rantamäen Eeron moottorin, ja sillä me

sitten jatkettiin matkaa. Kyllä siinä nyt varmasti kaksi–kolme tuntia meni ihan helposti aikaa. Silloin ei kukaan hermostunut, vaikka satoi vähän vettäkin. Saatiin sentään odottaa sisällä eikä siellä nyt kylmä tullut. Jäi mieleen, ettei kukaan sanonut, että nyt olisi pitänyt mennä sinne ja sinne jollain määräajalla. Se matkanteko oli vähän toisenlaista kuin nykyään.

”Lähde nyt viemään poikaa lääkäriin”

Tapio: Mutta olihan sinne kaupunkiin joskus kiirekin. Muistan hyvästi sen lääkärireissun, kun minussa oli keuhkokuume. Olin ollut laskemassa mäkeä talvella ja tulin iltasilla kotia. Ja oliko se pyhäilta vielä. Sitten äitini tietysti koitti kuumetta, ja sitä oli aika paljon. No eihän täällä ollut puhelimia mitään. Isä läksi viemään minua iltasilla lääkäriin, ja se oli jo hämärissä muistaakseni. Godenhjelm oli siinä Saimaanlinnassa, missä on nyt se Yliopiston apteekki – se Saimaanlinna oli olemassa jo siihen aikaan. Isä vei minut sinne ylös, lääkärin vastaanotolle. Sanoi sitten: ”Minä käyn katsomassa hevosta.” Hän oli pistänyt hevosen kiinni puiseen lyhtypylvääseen. Se minulle on jäänyt mieleen.

Nyt ei tule kuuloonkaan, että hevosella kuka lähtisi kaupunkiin. Hevonenhan säikähtäisi – vaikka hyvinhän nuo hevoset pärjäsivät Ruotsin prinsessan häissäkin, yksi hevonenko siinä vähän niin kuin temppuili. Tällaisia muistikuvia on lääkärireissuista. Nyt jos varpaan päästä lähtee kynsi ja joutuu menemään lääkäriin, se on niin helppo mennä. Kyllä se tilanne isäukoltakin kärsivällisyyttä vaati. Lähde nyt viemään poikaa lääkäriin.

Vähissäkin kilometreissä melkoista vaivaa

Tapio: Kun tullaan täältä Merenlahdelta sinne Skinnarilan liepeille, tämä Merenlahdentie haarautuu oikealle Munteroon jyrkässä yhdeksänkymmenen asteen kulmassa. Sitten tulee se nopeusrajoitusalueen merkki, ja sitten kääntyy katu oikealle sille uudelle Ruoholammen alueelle. Mutta kun jatkaa tätä Merenlahdentietä suoraan, siinä on ne Leinojen talot ja Märkälän talo. Siinä on pitkä mutta aika loiva mäki. Ja jos menee Sammonlahden kautta sitä Orioninkatua, siinä ei olekaan mäkiä oikeastaan muuta kuin se yksi ruoppu minkä yli menee korkeajännityslinja. Meiltä on nyt niille Skinnarilan kaupoille, S-marketille ja K-marketille, alle kahdeksan kilometriä.

Taito: Oli siunattu asia minullekin, että sitä Orioninkatua jatkettiin Merenlahdentielle asti.

Tapio: Mutta jos lähdetään menemään kolmannesta tienhaarasta oikealle, sinne Uus-Lavolan suuntaan, niin siellä on se Pukinmäki. Se tie oli ennen merenlahtelaisten pääväylä. Nyt sitäkin mäkeä on loivennettu, mutta se oli ennen aika paha mäki. Siinä kun oli pahasti irtohiekkaa, niin polkupyörää piti työntää alamäkeenkin. Ei se kulkenut.

Mutta hevosellahan sitä ennenvanhaan kaupungissa ostoksilla käytiin. Kaskisen Jussin kaupan pihassa Valtakadulla oli hevospuomi, samoin Yhtymän kaupan pihassa Koulukadulla. Ja sitten oli se Lindholmin kauppahuone Kauppakadulla siellä satamatorin rannassa. Sielläkin sai pitää hevosta pihassa. Kun sitten lähti talvella ajamaan Taipalsaarentietä sen rautatiesillan ali Tyysterniemen suuntaan, se reki tahtoi liirata siinä auratulla tiellä. Mutta Tyysterniemeltä lähti talvitie. Ja nykyisen korkeakoulun tällä puolella, missä on tämä Skinnarilan hovi, oli järven rannassa hiihtomaja, sellainen punainen hirsirakennus. Sitäkin kautta kulkivat talvisin. Kun sitä jäätietä oli ajettu paljon, se oli keväälläkin vielä sen verran vahvempaa, mutta jos lähti jäälle umpimähkään johonkin ajelemaan, niin saattoi hevonen upota.

Autotiet oli talvella aurattu, niin että Skinnarilastakin pääsi siihen, missä on nykyisin Tikan eläinklinikka. Siinä oli meijerin myymälä. Ja siihen mekin jätet-

tiin reki ja sitten mentiin kaupunkiin linja-autolla, Rutolan autolla, joka ajoi taajempaan. Taisi olla jollain merenlahtelaisella, joka joutui taajempaan käymään, varattuna sinne kumipyöräkärrit. Vaihtoi hevosen reen edestä kärrien eteen. Eihän siellä hiekoitetulla tiellä reki olisi kulkenut. Vaikka Merenlahdelta ei ollut kaupunkiin tämän enemmän kilometreissä, niin kyllä ne ihmiset ovat ennenvanhaan nähneet vaivaa. Sekin oli sellaista puljaamista. Mutta se oli sellaista luontaistalouden aikaa. Silloin ei kukaan ajatellut, että mitä tästä on hyötyä. Mitä sitten mahtoi olla kelläkin kulettamista. Joku ehkä vei perunaakin, ja maitojen kuletusta oli hevospelillä.

Taito: Mutta siinä hankalassa kaupunkimatkassa oli tietysti juhlan tuntua.

Tapio: Oli varmasti, toihan se vaihtelua. Ja monellakin oli sukulaisia kaupungissa. Sai käydä kuulumisia vaihtamassa. Isävainaahan se kertoi, että kun kahvihammasta pakotti, hän kävi sukulaispaikassa Kaivokadulla ja sai oikeaa kahvia, kun täällä Suomessa sitä ei silloin ollut. Olivat Karhuja mutta muuttivat nimensä Karisaloksi. Karisalon poika oli Ruotsissa, oli vissiin vielä opiskelemassa arkkitehdiksi. Se laittoi paketteja ja sieltä tuli oikeaa kahvia, ei ollut pelkkää korvikekahvia. Niillä Karisaloillakin oli iso piha siellä Kaivokadun varrella. Hevosen sai pistää sinne kiinni.

Joskus oltiin kaupungissa yötäkin. Kun Lahdessa oli MM-hiihdot vuonna 1958, nuorin veljeni, joka oli silloin jotain kymmenvuotias, ja siskoni menivät kaupunkiin Merenlahden autolla – se tie oli silloin jo auki. Ne menivät kaupunkiin sillä viisiin. Ja me taas setävainaan kanssa hiihdettiin tuonne Tölskin kohtaan Mikkelintielle. Sukset jäivät siihen, ja mentiinkö me sitten kaupunkiin linja-autolla. Ja me oltiin siellä Karisalolla yötä. Aamulla, sunnuntaiaamuna, lähti linja-auto Lahteen. Matka-Miettinen oli ilmeisesti järjestänyt. Siinä kirkkopuistossa oli parakki, missä oli se toimisto, ja sen luonta lähdettiin sinne Lahteen. Ja sitten iltasilla se auto toi pois. En muista, miten kotiin tultiin. Ajettiinkohan me pirssillä kotiin takaisin.

Setävainaa Uuno asui tässä. Ei meidän talon pihaan asti ollut aurattu tietä. Merenlahdella oli se tiehomma sellaista, että jos oli kova lumituisku ja tie meni tukkeeseen, se linja-auto ei sitten tullut. Kyläläisillä oli tienhoitokunta, mikä piti omalla kustannuksella sitä tietä auki. Vuonna 1966 Erkki Vilhu, lemiläissyntyinen mies, urakoi sen tien, ja sittenhän se syksyllä luovutti sen valtiolle. Siintä lähtein se on pysynytkin auki.

”Ostakaa pojat seksiä”

Taito: Mutta olihan täällä Merenlahdellakin jotain kauppatoimintaa?

Tapio: No tuossa Talanlahden pohjassa piti kauppaa aikoinaan kauppias Arvid Penttinen. Sillä oli rouva sekä tytär, joka on emäntänä tuolla kylän keskellä, ja kauppiaan rouva. Se Arvidkin oli sellainen määrätynlainen persoona, mutta hoiti kauppaa, ja sieltä sai tavaraa, mitä nyt yleensä pula-aikana oli. Koulusta kun tultiin, käytiin siinä kaupassa ja seurattiin sitä touhua. Ennen vanhaan laskettiin paperille kaikki asiakkaan ostokset. Sitten oli ne pienet ostokupongit sokerille ja muulle, ja se Penttinen aina leikkasi ne kupongit. Joutui tilittämään ne eteenpäin. Minullekin sanottiin kotona, että piti olla tarkkana että se leikkasi vaan yhden kerrallaan.

Taito: Ilman kauppakouluakin tiesi, että jos sai ylimääräisiä kuponkeja, niitä pääsi käyttämään tiskinaluskaupassa.

Tapio: Opettaja Mauno Tynkkynen, joka lähti täältä Joutsenoon ja on jo kuollut, muisteli Merenlahden koulun juhlassa 2007 sitä Penttisen kauppaa puheessaan. Muisteli, että hän kun tuli Merenlahden kylään kävelemällä, hän meni Penttisen kaupalle kysymään mistä sinne koululle pääsee, halusi katsoa paikkaa. Kauppias Penttinen piti ylistyspuheen: ”Siinä on sellainen koulu, että sitä ei löydy muualta mistään.” Ja komealla paikallahan se Merenlahden koulu onkin. Penttinen tosiaan piti Tynkkyselle kylän

puolesta hyvän puheen, että ”tervetuloa vaan”.

Taito: Millainen oli Penttisen puodin tavaravalikoima?

Tapio: No ei se ihmeellinen ollut. Mutta olihan se Penttinen ensimmäinen seksikauppias. Hangon keksiä oli pahvilaatikollinen. Ja kun se Penttinen möi sitä keksiä, niin sanoi: ”Ostakaa pojat seksiä.” Hän ei puhunut keksistä vaan seksistä. Eihän hän siihen aikaan ajatellut, mitä se tarkoitti se seksi. Ja kyllähän minä kuulin muidenkin vanhempien ihmisten puhuvan seksistä, kun tarkoittivat keksiä.

Taito: Olihan se hyvä että seksiäkin sai ihan kotikylältä. Saiko myös rinkeleitä? Rinkelikahvithan olivat ennen suurta juhlaa.

Tapio: Joo, kyllä minä rinkelikahvit muistan. Niitä kuivia rinkeleitä piti liottaa, ettei hampaat katkea. Mutta sitä en muista, että oliko Merenlahden kaupassa rinkeliä. Jäi niin ne keksit mieleen. Mutta olihan siellä kahvia ja teetäkin. Sikuriahan sitä tietysti ostettiin. Ja nehän paahtoivat aina rukiin jyviä pannulla. Ja milloinkas se kahvi vapautui oikein – joskus 1950-luvulla. No hiiva siinä puodissa oli tietysti ja sokeri, suola… Siinähän ne tavarat lähinnä nyt olivatkin.

Kaksisilmäisiä lihapullia

Taito: Oliko Penttisen puodissa lihapuolta, edes makkaraa?

Tapio: Makkaraa siellä oli, mutta ei mitään varsinaista lihapuolta. Jokainen pyydysti kesällä tietysti kaloja ja syystalvesta ennen joulua teurastivat eläimiä. Ja jauhojakin siellä oli, kuka niitä tarvitsi. Mutta meillähän isä käytti viljat Luotosen myllyssä. Meilläkin oli kotona viljaaitta ja sitten siinä oli välissä vaateaitta ja sitten liha-aitta ja kala-aitta – ja ovathan ne aitat siellä vieläkin. Täällä oli siinä mielessä omavaraistaloutta. Ei niitä ruokatavaroita kovin paljon osteltu. Sitten oli nuo tinkamaitolaiset: keillä ei ollut lehmiä, kävivät taloista hakemassa maitoa.

Taito: Kyläläiset kalastivat, mutta olihan Penttiselläkin sillitynnyri?

Tapio: Kyllä se varmaan oli Penttiselläkin. Mutta se minulle on jäänyt vaan mieleen, kun isä tuli kaupungista kerran kärripelillä sulan kelin aikaan tuota huonoa tietä. Hänellä oli kyydissä sellainen lähemmäksi parinsadan litran tynnyri, mutta ei siinä ollut sitä sisältöä kuin vähän pohjasta. Jussi Kaskisella oli kauppa Valtakadulla sillä kohtaa missä on nykyään Halosen myymälä. Isäni osti sen lopun tynnyriä. Miten ne lienevät saaneet sen tynnyrin siihen hevoskyytiin. No eihän se niin painava enää ollut, kun se ei ollut enää puolillaankaan. Puhuivat sillistä, että ”kaksisilmäisiä lihapullia”. Ojansuun Salme, Sirpan täti, oli muistaakseni justiin siinä Kaskisella kauppaapulaisena jonkun aikaa ennen kuin meni avioliittoon lemiläisen Taipaleen kanssa. Asiakas oli kysynyt: ”Onko teillä kaksisilmäisiä lihapullia?” Eihän Salme sitä ymmärtänyt. Kun se asiakas oli ostanut muuta tavaraa, oli sitten kysynyt: ”Onko teillä silliä?”

Taavetti Haimilan monitoimitalous

Taito: Mutta Haimilan kauppahan oli siellä Merenlahdella askel nykyaikaisempaan suuntaan. Kerropa siitä.

Tapio: Se Taavetti Haimila aloitti sen kaupanteon vuonna 1958 siellä Suurtuvan peräkamarissa, mihin oli käynti ulkonta. Ja eiköhän ne sitten rakentaneet sen uuden kaupparakennuksen vuoden 1962 paikkeilla. Se rakennus on pystyssä vieläkin. Kävinhän minä siinä kaupassa. Ihan hyvä kauppahan se Haimilan kauppa oli. Se oli semmoinen tyypillinen sekatavarakauppa: siellä oli mitä nyt siihen aikaan alkoi kaupoissa olla, sokerit ja kahvit, kaljaa ja limonaatia ynnä muuta. Maitoahan se Haimila nyt ei myönyt – niin kuin ei Penttinenkään – kun sitä oli melkein jokaisella omasta takaa. Eikä Haimilakaan myynyt lihaa, vaikka oli makkaralle jo se kylmätiski. Juustoa tuli meille ja muille kyläläisille palautuksena

meijeriltä. Se Haimila oli Keskon kauppias. Me kun ostettiin ensimmäinen traktori, Kesko halusi toimittaa sen jonkun kauppiaan kautta ja meidän tapauksessa se tuli Haimilan välittämänä. Se laskutettiin sellailla.

Haimilat rakensivat sen kaupan ja pitivät avajaiset, mutta jo seuraavana vuonna tuli sitten ihan yllätyksenä kun puutavaraliikemies Toimi Talka osti sen kaupan ja ne Haimilat muuttivat kaupunkiin. Kyläläiset eivät edes tienneet, että se kauppa oli myynnissä. Ei niillä Haimiloilla minun mielestäni ollut mitään taloudellisia vaikeuksia, mutta olikohan se niin että ne kyllästyivät siihen tolkuttomaan työntekoon. Nehän kulettivat kyläläisten maitoja ja kulettivat postia ja sitten oli se kauppa. Ja samaan aikaan niillä oli ihan täydellinen maatila, missä oli peltoviljelystä ja lypsylehmiä ja kaikkea muuta. Ja sitä kauppaa piti tehdä lauantaina myöhään ja pyhänäkin. Taavettiko vai sen poika Taistoko se sanoi, että peukalonhangallinen oli kuitteja, kun oli toimitettu asiakkaille tavaraa eivätkä tiedä keiden tavaroita. ”Tuo moottorisahan polttoainetta.” Laskivat sitä kahdensadan litran tynnyristä. Jos asiakkaalla ei ollut just silloin rahaa, niin ”pane sinne ylös”. Siinä taisi käydä niin että sitä tavaraa meni ilmaiseksikin, mikä oli heille tappioksi. Kyllästyivät ja väsyivät.

Toimi Talka osti sen kaupan, mutta sen Toimin vaimohan, se Martta, sitä lähinnä hoiti. Toimilla oli se puutavaraliike, mitä se poika, Ismo Talka, jatkaa nyt. Ja sitten sitä kauppaa piti jonkun aikaa Oskar Pulli, joka oli muuttanut Utista Lappeenrantaan ja oli Karjalan evakkoja. Ja joku Kaartisien sukulainenkin piti sitä vähän aikaa. Mutta 1970-luvun alkupuolella se kaupanpito loppui kokonaan. Myymäläautohan siellä kylällä rupesi käymään.

Taito: Liekö ollut maalaispuotien liikevaihdolle eduksi vai haitaksi, mutta kylän miehethän kerääntyivät niihin turisemaan, polttamaan kessua ja naukkailemaan pilsneriä.

Tapio: Se ei ollut Haimilan aikaan enää muodissa, mutta muistelen hämärästi, että siinä Penttisen kaupassa sitä turinaa oli niin kuin enemmän. Sekin oli lauantaina ja pyhänä auki. Siihen tulivat ihmiset vaihtamaan ajatuksia ja kuulumisia, kun 1950-luvulla ei vielä ollut puhelimiakaan. Merenlahdelle tuli joulun edellä 1961 puhelin, ja sitten ei tarvinnut enää kuunnella uutisia niiltä ketkä olivat käyneet kirkolla.

Epäkiitollista hommaa

Tapio: Uuno-setä oli innokas kalastamaan. Ennenvanhaanhan se oli kalastaminen oli yleistä, sulien vesien aikaan varsinkin. Kalojahan ne pyydystivät ja laittoivat niistä ruokaa. Ja syksyllä kun ilmat kylmeni, teurastettiin sika tai mullikka. Ja silloin ne lihat säilyivät jo paremmin. Kesästä jäi mieleen se kun olisi nukuttanut aamulla, mutta piti lähteä soutamaan venettä. Setä nosti ne verkot ja rannalla ne verkot ripustettiin keppeihin, missä oli naulat. Otettiin sitten ne kalat pois. Ja iltasilla oli se verkon lasku. Ja se soutaminen ja huopaaminen oli sellaista hommaa, ettei siintä saanut ikinä kiitosta. Aina se meni huonosti. Tuuli kun painaa venettä siihen verkon päälle, se soutumiehen homma on niin epäkiitollinen homma. Muistaakseni isä sekä Uuno laskivat sen verkon seisoviltaan. Monethan laskivat sen verkon istuviltaan siintä perätuhdolta. Minä en ole oikeastaan laskenut verkkoja omin päin milloinkaan. Tästä on jo aikaa. Setäni kuoli 1960.

Taito: Oliko kutuaikana pyydyksissä säpinää?

Tapio: Juu, meillä oli rautalankakatiska ja rysä. Ja meillä oli myös liistekatiska. Se tehtiin kotona, katoksen vintissä. Kaksi miestä siinä hommassa taisi olla rinnakkain. Mistähän ne ohvet rimat, ne liisteet, oli hankittu, mutta niitä pantiin poikittain niin kuin kankaan kutomisessa pantiin loimien väliin rimoja poikittain. Ne liisteet yhdistettiin toisiinsa rautalangoilla. Ja tämä laitos pystytettiin sitten järveen sellailla, että siinä oli sem-

moiset pyöreähköt pohjukat, joiden edessä oli juoheaita. Kalat ohjautuivat sitä juoheaitaa pitkin kapean nielun kautta niihin pohjukoihin. Ja haavilla otettiin sieltä niitä kaloja. Ja vielä erikseen oli se sumppu, missä sai pitäneen elossa jo pyydystettyjä kaloja. Vainikan Eetu kävi kalakaupalla, sekä Anttilan Raimokin varmaan. Talanlahdelta ei ollutkaan kovin pitkä matka kaupunkiin.

Raija: Se liistekatiskahan oli vähän kuin katiska ilman kantta. Ja kun sieltä koukki kaloja, ne olivat aina tuoreita.

Porkkaa purskuttamassa

Taito: Osallistuitteko te Junnoset nuotanvetoon?

Tapio: Kyllähän mekin osallistuttiin nuotanvetoon. Meillä oli ollut nuotta itselläkin 1930-luvulla, mutta se oli lahonnut. Mutta Väinö Talkalla, joka oli naimisissa isäni siskon Lainan kanssa, oli nuotta. Ja olin katsomassa, kun se Väinö ja isäni ja Uuno-setä vetivät nuottaa siinä Märkälän Vesan talon tienoilla. Ne veneillä soutivat sen kierroksen ja veneissä oli kelulaite, millä ne liikuttivat sen nuotan päitä yhtaikaa sitä rantaa kohti. Minkähän verran sitä väliä oli, mutta kyllä minä olen sen systeemin nähnyt. Jos eivät vetäneet tasaisesti, kalat pääsivät karkuun. Ja kun se nuotta alkaa tulla lähemmäksi rantaa, niin siinä vielä porkalla porskutettiin, että ne kalat painuivat lähemmäksi sitä verkkoa, että menevät sen nuotan perukoille Sehän oli tavallaan pussi siinä vaiheessa kun se maihin nostettiin. Minäkin olen ollut sitä porkkaa purskuttamassa lapsena ollessa. Se oli joskus 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa. Minulla on siintä hämärä muistikuva. Olen ollut joku seitsemän–kahdeksanvuotias.

Merenlahdella kalastuskunta, mikä on nykyään jakokunta, hommasi nuotan 1960- tai 1970-luvulla – isäkin oli silloin kunnossa vielä – ja vetivät ihan näytöksen puoleen sitä nuottaa. Ja sitten oli semmoinen rantakalailta siellä kunnan rannassa. Anttilan Raimo oli silloin siinä mestarina. Ne taisivat perata kaloja siinä rannassa 1970-luvulla, mutta silloin lapsena ollessa ne toivat ne kalat kotia.

Kutukaloja puutiinuun

Tapio: Ei niitä kaloja, varsinkaan kutukaloja, kaikkia keitetty. Ne pantiin suolaan puutiinuun ja kiviä painoksi. Ja samalla laillahan syksyllä lihatkin laitettiin puutiinuun. Ennen ihmiset tekivät ruumiillista työtä ja hikoilivat ja sen puoleen tykkäsivät siitä suolakalasta. Ei oltu tietokoneella niin kuin nykyään. Minä vierastin kalaruokia. Ne kalat olisi pitänyt ruotia kunnollisesti. Jos oli kova nälkä ja söi ahneemmin, se ruota saattoi mennä johonkin tuonne hampaanväliin tai kulkkuun. En minä kalalle allerginen ole. Kaurapuurolle olin pitkään allerginen. Ennenvanhaan kansakoulussa oli puurossa ne kauran kuoret mukana. Nykyään myllyteollisuus on niin paljon kehittyneempää, että kuoret lähtee pois. Se oli vastenmielistä, mutta opettaja patisti: ”Syö, syö mitä lautasella on.” Oli meillä ruispuuroa ja tattaripuuroakin. Ruispuuro maistuu tänäkin päivänä.

Raija: Meillä ei laitettu eikä syöty suolakalaa, mutta meillä laitettiin hapankaalia. Isoja ohraryynejä oli lisänä siinä hapankaalikeitossa.

Tapio: Nikkisen Eeva, Nikkisen Lempin äiti, oli mestari tekemään sitä hapankaalia. Minun äitini oli käynyt Joutsenossa Tapiolan emäntäkoulun ja oli perehtynyt siihen ruuanlaittoon. Hän ajoi sinne Joutsenoon polkupyörällä Värrönmäeltä nuorena tyttönä ennen naimisiin menoa. Se Tapiolan koulu on Joutsenon kirkolta eteenpäin ja on jo lähempänä Imatran rajaa. Se koulun rakennus on myötävänä. Siellä emäntäkoululla asuttiin. Äidilleni jäi ystäväksi kurssikaveri, jonka nimi oli muistaakseni Vilma Suni. Se Vilma oli sieltä Joutsenosta tai ehkä Imatran puolelta. Olivat vielä kirjeenvaihdossa, vaikka olivat jo perheellisiä.

Äiti Värtölän Kujansuusta

Taito: Tulin jo Lemillä tietämään, että sinun äitisi oli lemiläinen.

Tapio: Joo, minun äitini oli lemiläinen Anna Kaarina Värtö ja oli herastuomari Antti Värrön tytär. Ja tämän Antin nuorempi veli oli Väinö, jolla oli kaksi poikaa, Kauko ja Jouko. Se Jouko kuoli viime kesänä. Ja tyttäriäkin sillä Väinöllä oli kaksi, Meeri, joka on naimisissa Väinö Tölskin kanssa, ja Kirsti, joka on Esko Kautosen leski. Tämä Esko oli hävittäjälentäjä, ja hän kuoli tapaturmaisesti, kun hänen Vihuri-hävittäjänsä putosi 1954 jossakin tuolla Keski-Suomessa – loppui polttoaine vai mikä siinä tuli. Lappeenrannan kaupunginhallituksessa ja -valtuustossa vaikuttaa sellainen kuin Eeva Arvela, joka on tämän Kirstin tytär.

Taito: Sinä kuulemma vietit lapsena kesiäkin siellä Kujansuussa.

Tapio: Kyllä minä olin siellä ihan useampana kesänä. Olin meistä lapsista vanhin. Minä olen syntynyt 1941. Siskoni Tuula oli syntynyt 1944, ja sitten siinä on pitkä väli. Keskimmäinen veli Matti on syntynyt 1950, ja nuorin veli Markku on syntynyt 1952. Jostain syystä ne minun isoisäni ja mummoni siellä Värröllä tykkäsivät pitää minua luonaan, kun niillä ei muita lapsenlapsia ollut. Tai olihan Salmen Ainolla ja Veikolla, äitini siskolla ja hänen miehellään, lapsia, mutta ne olivat nuorempia. Mukava siellä Kujansuussa oli ollakin. Siihen liittyy ihan hyviä muistoja. Tietysti tyttärenpoikaa pitivätkin hyvin, ei sen puoleen. Ei nälkää tarvinnut nähdä. Se Kujansuu oli iso ja tilava kaksikerroksinen talo. *Savitaipaleen miehet taistelussa* -kirjassa mainitaan, että siinä talossa oli asemasodan aikana herrojen joku esikunta. On sen talon portailla otettu kuvakin, jossa on eversti Maskula.

Taito: Käyttelet joskus sanoja, jotka vaikuttavat lemiläisiltä. Värröltäkö sinulle Lemin murretta tarttui?

Tapio: Joo, kyllä se varmasti oli näin. Kyllä niitä lemiläisiä sanoja minulla varmaan on, en minä sitä kiellä. Kukas se kerrankin sanoi kaupassa: ”Oletko sinä Lemiltä?” Minä sanoin: ”Kyllä minä olen asunut siellä nuorena poikana, mutta äitihän se on Lemiltä.” En minä ole sitä hävennytkään yhtään.

Taito: Säilyikö äidilläsi se Lemin murre?

Tapio: Kyllä se äitini puhe ehkä nuorempana sellaista lemiläistä oli, mutta en muista, että äitini olisi oikein sitä Lemin murretta niin ihmeemmin harrastanut. Koitti puhua niin kuin kirjakieltä, ettei paljastanut että on lemiläinen. Hän niin kuin jollakin tavalla kavatti sitä. En ymmärrä, mikä siinä oli. Ja kun jäi leskeksi, hän muutti Lappeenrantaan, sitten ihan eläkepäivinään.

Värrölle veneellä ja hevosella

Taito: Kävittekö täältäpäin paljonkin pidoissa tai kesteissä Värröllä?

Tapio: Käytiinhän me, nehän kutsuivat vielä. Veneeseen nostettiin polkupyörä syrjälleen ja välistä kaksikin pyörää ja soudettiin Kähönsalmesta ylitse. Nykyisin ei kehtaa lähteä veneellä, mutta eihän tuolta Munteron kauttakaan pitkä matka ole. No talvella sitten tapaninpäivänä kuului niin kuin jokavuotiseen ohjelmaan aina, että käytiin hevosella Kujansuussa kylässä. Kun äiti oli kotoisin sieltä, niin totta kai hän meni omia vanhempiaan katsomaan.

Minä muistan Meerin häät, Kirstin häät, Kaukon häät. Nämä olivat niitä äidin serkkuja. Ja sitten oli äidin siskon Ainon ja Salmen Veikon häät. Ja sukulainen oli se Toivo Junnonenkin siinä Kuukanniemen jyrkän mäen mutkassa, mutta se talo ei ole enää suvulla. Toivo Junnosen vaimo Miina ja minun isoäitini Eeva-Mari, tämä Värrön mummo, olivat sisaruksia. Mummo aina sanoi: ”Mennään käymään Kuukassa.” Hän meni sisarelleen.

Tuosta suoraan, tuosta sähkölinjan vierestä, ei ole kahta kilometriäkään siihen Kuukanniemen kohtaan, missä on Tölskin Väinön ja Meerin talo. Siihen Mikkelintielle. Ennenhän se maantie teki

mutkan sieltä Kuukanniemen kautta, mutta nythän se on lähempänä tuossa. Se Kuukanmäki on varmasti autoilijoille ja miksei hevosille, jos kuorman kanssa tuli. En ole käynyt Juvolan koulua, mutta minun äitini on käynyt. Olen kyllä käynyt siellä Juvolan koululla, kun vein Värrön mummoa hevosella äänestämään. Isoisä oli silloin jo kuollut. Siinä vaalilautakunnassa oli naapurin mies, se Värrön Erkki, ja se vitsaili: ”Eeva-Marillekin piti hommata hevoskyytiä Merenlahdelta asti.” Jousinhan minä.

Värtölä ja Hyvärilä tuttuja

Tapio: Tulinhan minäkin tuntemaan niitä Lemin puolen kyliä. Värtölässä oli neljä Anttia samassa kylässä ja ne olivat hyvin samanikäisiä. Minun isoisäni oli Antti. Sitten oli siinä Simontalossa Antti. Pohjantalossa Mauri Värrön isä oli Antti. Ja sitten oli Tirossakin Antti, siinä talossa mikä oli lähinnä Saimaan rantaa eli tämän Sauli Värrön setä.

Ja Kuukanniemessä oli aikoinaan se Marttisen kauppa, minkä paikkakuntalaiset tietäisivät kyllä paremmin. Se oli Raikulimaata ennen siellä rannassa, ja siellä tuli käytyä. Ja Hyvärilässä oli se Mörmin kauppa – onko se tuttu nimi? Sielläkin minä kerkisin käydä. Kauko ja muut paikkakuntalaiset puhuivat aina Mörmin kaupasta. Hyvärin Vilkka asui siinä vieressä ja oli meilläkin täällä kirvesmiehenä. Sitä Mörmin kauppaa piti viimeksi 1950-luvulla joku naisihminen. Kukahan se mahtoi olla – joo, Alanteen Olka. Se Alanteen Kalle, sen Olkan mies, taisi soittaa jotakin instrumenttia. Sitä Mörmin kauppaa ruvettiin sanomaan Alanteen kaupaksi. Siinä vanhassa kaupparakennuksessa asui taiteilija Valdemar Pyysiäinen, joka oli evakko Laatokan rannalta. Tämä nykyinen kaupparakennus sen uuden tien varressa on nykyään tyhjillään. Nisosen kauppahan siinä oli viimeksi.

Taito: Mitähän se semmoinen Mörmi tarkoittaa?

Tapio: Minä en tullut milloinkaan selvittäneeksi, mitä se tarkoittaa. Siellä Värrölläkään ei oikein ole niitä vanhoja ihmisiä, niitä tietäjiä. Se Inkerikään, joka on Kaukon leski ja on omaa sukua Haimi Hurtanmaalta, ei varmasti paljon tiedä.

Iltamissa ja elokuvissa

Tapio: Se Värrön ensimmäinen seuratalo paloi. Epäilivät sitä tuhopoltoksi, mutta ei se asia selvinnyt ilmeisesti koskaan. Sieltä takaa oli ikkuna säretty ja talosta oli viety kovaääniset, ja palo oli ehkä sytytetty jälkien peittämiseksi. Jotain sellaista siinä saattoi olla. Äitini kotitalosta, Kujansuusta, oli sitä ennen palanut navetta, kun pärekatolle oli lentänyt kipinä. Ja kun äitini nyt pyöritti täällä separaattoria ja näki miten tulenlieskat näkyivät syksyisellä taivaalla, niin hän arveli, että nyt hänen kotitalonsa oli tulessa, ja hätäili, että miten ne vanhukset pärjäävät siellä. Ei ollut siihen aikaan puhelimia, että olisi voinut ottaa selvää. Ja Jäniksen Irja ja Maila luulivat siinä mäellään, että se tulipalo on Ojansuussa. He ryntäsivät sinne Ojansuuhun ämpärien kanssa, mutta eihän siellä ollut onneksi mitään.

Värrön Väinö oli niin innokas järjestöihminen, että sen tyttäret Meeri ja Kirsti vitsailivat: ”Kotajärven talo on meidän isän kirkko.” Kun tämä ”kirkko” oli palanut, pidettiin taas kokouksia ja kerättiin rakennuspuita. Meiltäkin vietiin tukkeja, mitkä sahattiin paikan päällä. Kirvesmiehet rakensivat uuden talon, mutta tekiväthän kyläläiset siinä talkootyötäkin. Ja muistan sitten senkin, kun olin Värröllä uuden seuratalon vihkiäisissä nuorena poikana isävainaan kanssa. Montolan soittokunta soitti ja kansanedustaja Matti Miikki piti juhlapuheen. On siellä Kotajärven talolla kuulema käynyt Kekkonenkin puhumassa, mutta ei se silloin siellä ollut. Viime kesänä kävin katsomassa Uus-Lavolan Peli-Poikien peliä siellä ja totesin, että se talo on ränsistynyt. Ei ole Kotajärven Pallolla, pienellä seuralla, varaa huoltaa rakennusta.

Taito: Kävitkö Kotajärven talolla aikanaan myös huvitilaisuuksissa?

Tapio: No elokuvia siellä tuli käytyä katsomassa. Nämä merenlahtelaisethan kävivät Kotajärven talolla talvisaikaan. Eihän tästä ole kuin se kaksi ja puoli kilometriä matkaa suorinta tietä. Mutta minähän en osaa tanssia vielä tänäkään päivänä. Tytärkin sanoi, kun oltiin iltamissa: ”Miten iskän jalat heittää niin oudosti?” Minä en pahemmin käynyt tanssi-iltamissa, mutta kävin jos siellä oli jotakin ohjelmallista iltamaa. Kun merenlahtelaisetkin kävivät jotakin näytelmää esittämässä, kävin katsomassa. Ja täällä Merenlahdellahan oli Männistön talossa vielä 1950-luvun puolenvälin paikkeilla elokuvakiertueita, mitä meiltäkin käytiin katsomassa. Silloin ei ollut tuota kenttäosuuskunnan taloa, mikä on nykyään.

Taito: Muistatko mitään elokuvia nimeltä?

Tapio: Ei tule mieleen näin yksikaks. Mutta ”Kauniista Veerasta” pitää mainita. Sitä esitettiin kaupungissa, mutta minä olin niin nuori poika, etten vissiin olisi päässytkään katsomaan. Täältä Merenlahdelta kauppias Penttinen, joka kuljetti tavaraa moottoriveneellään, oli ostanut siihen elokuvaan lippuja kyläläisiä varten. Nämä merenlahtelaiset kävivät Lappeenrannassa ihan varta vasten illalla moottoriveneellä. Ne ilmeisesti pääsivät ajamaan Pikisaaren ohi ihan sinne satamatorin rantaan. Ajoivat Voisalmen sillan ali – riippuu tietysti miten korkealla se vesi oli, mahtuiko moottori menemään. En tosiaan oikein muista niitä yksittäisiä elokuvia. Niin no, ”Suomalaistyttöjä Tukholmassa”. Vissiin joku sellainen käytiin Värröllä katsomassa. Hiihdettiin talvella suksilla. Ja olihan se ”Tuntematon sotilas” 1950-luvun puolivälin paikkeilla, mutta käytiinköhän me katsomassa sitä Kotajärven talolla vai kaupungissa.

Puteleita pensaikossa

Tapio: Kun Värrön talolla oli lauantaina tai sunnuntaina tanssit, miehillä oli mukana puolikkaan ja kolmenvartin pulloja. Tyhjentelivät niitä pensaikossa. Siellä talolla oli kyllä järjestysmiehet, mutta kun ne pullot eivät olleet näkyvissä, niin eihän ne järjestysmiehet ruvenneet niitä etsimään. Ja vaikka poliisipartiokin kävi, niin eihän ne poliisitkaan siellä kaiken iltaa olleet. Niitä pulloja käytiin keräämässä seuraavana aamuna ja niitä vietiin kaupunkiin. Se oli jonkunlainen sivupisnes. Sitä juomista harrastettiin paljon ja jotkut joivat jopa terveytensä ja talonsa.

Taito: Entäpä sitten se ahkera kortinpeluu, mikä oli varmaan perua rintamalta?

Tapio: Sitä kortinpeluutakin muistan, mutta minä en itse oppinut sitäkään – Mustaa Pekkaa kyllä pelasin. Muistan kun Värrönkylän miehet pelasivat korttia pyhänäkin ja jopa kirkonmeiningin aikaan ja toiset paheksuivat sitä. Asemasotavaiheessa pelasivat korttia ja tekivät niitä puhdetöitä. Kun minä olin vuonna 1961 asevelvollisena Karjalan Prikaatissa Kouvolassa, meillä oli komppanianpäällikkönä joutsenolainen opettajan poika kapteeni Hyppönen. Se oli isänmaallinen mies ja sillä oli ronskit puheet. Sen mielestä siellä sodassakin olisi pitänyt tehdä linnoitustöitä eikä vaan lampunjalkoja vuoleksia. Sanoi vielä, että ”äitinne ovat säikähtäneet”, kun me oltiin 1941 syntyneitä. Ja toisia se sanoi käpykaartilaisten jälkeläisiksi. Kun upseerikokelaita tuli Rukista, se Hyppönen selitti niille, että meillä oli kouluttajina neljä ”syyntakeetonta” kersanttia. Niitä kersantteja se ei paljon noteerannut, mutta meidän vääpeliä ja asemestaria se piti niin kuin arvossaan, koska nämä olivat olleet sodassa. Mutta ei se puhunut näitä miehistön kuullen.

3

Tapio ja Raija Junnonen
ja Taito Salmi
Lappeenrannan Rakuunamäellä
3. ja 13.12.2013
Täydennetty 12.11.2014

Rakuunamäen nietoksissa

Taito: Olette viime tapaamisemme jälkeen muuttaneet Merenlahdelta kaupunkiin. Tämä Rakuunamäki on yllättävän viihtyisä asuinalue.

Raija: Vielähän täällä on vähän keskeneräistä, mutta nyt tämä Valjaskujakin on päällystetty. Viime talvena se ei vielä ollut, ja kun tuon naapuritalon leskirouva valitti tuolla pihalla: ”Niin huonosti auraavat tätä”, minä sanoin: ”Odotas kun menen kotiin, niin otan selvää kuka sitä asiaa hoitaa.” Kun kysyin Tapiolta: ”Mihin minä soitan?”, tämä sanoi: ”No se kuuluu sille Himmille, kaupungin tiemestarille.” Minä soitin Himmille ja selitin, että täällä tätä Valjaskujaa myöten kuletetaan lapsia aamuin illoin, kun sen päässä on tämä Örebrokoti, mutta se katu on niin huonossa kunnossa. Ja täällä on noita vanhoja ihmisiä, jotka eivät tahdo päästä liikkumaan.” Ja sanoin vielä: ”Mekin ollaan tultu pois Merenlahdelta, ettei tarvi tehdä lumitöitä, mutta tämmöisessä kunnossa on täälläkin tiet!” Se Himmi sanoi: ”Minä laitan Merenlahden pojan Anttilan Leksan auraamaan sen tien.” Ja kuule, naapurin rouva sanoi minulle: ”Katsoin että jo puolen tunnin päästä aura liippasi sen tien sileäksi.” Radiossakin oli kyllä haastateltu Himmiä, että pitäisi aina ehtiä sinne ja tänne ja tonne. Mutta minä kun perustelin, että tällä pätkällä on käyttöä, niin sain tulosta aikaan.

Taito: Osasitpa sanasi asetella. Se Matti Himmi on minun pikkuserkkuni. Hänen isänsä Huugo oli äitini serkku ja äitinsä Eini oli Merenlahden Nakareita.

Tapio: No minä sanoinkin Porvarin Tuulan syntymäpäivillä kenttäosuuskunnan talolla tämän Matin veljestä Seposta Kähön Eevertille, joka oli elossa silloin vielä: ”Niinhän tuo on kuin Nakarin Uuno.” Eevert sanoi: ”No niinhän se näyttää olevan.” Se Uuno oli sen Einin veli. Se Seppo ja tämä hänen enonsa ovat niin samannäköisiä, tummapintaisia. Se Seppohan tekee niitä asvaltointihommia. Ja sen Huugonkin isäni tunsi hyvin. Huugo kävi ostamassa meiltä Vapolle halkoja ja ostihan se vissiin tukkipuitakin. Vapon saha oli Konnunsuolla. Huugon esimies oli metsänhoitaja Paavo Karkiainen, jolla oli Merenlahdella kesämökki. Tällä metsänhoitaja Karkiaisella oli käytettävissään valtion auto, mutta hän oli niin tunnollinen mies ettei halunnut kuluttaa sitä valtion autoa sillä Merenlahden huonolla tiellä, vaan ajoi omalla autollaan. Setäni Uuno sanoi: ”Jos Suomen valtion herrat olisivat kaikki samanlaisia, niin tämä olisi rikas maa.”

Potkukelkalla Tasihinin saunaan

Raija: Minä olen täältä kaupungista kotoisinkin, että sikäli oli mukava tänne muuttaa. Asuin varhaisimmassa lapsuudessani Yrjönkadulla. Isäni Martti Partanen oli rautateillä ja teki kolmivuorotyötä, palveli rautateillä kaikkiaan neljäkymmentä vuotta. Äitini Maire oli omaa sukua Nuppola ja oli syntyisin Luumäeltä. Siihen Yrjönkadun aikaan meitä lapsia oli ainakin kolme, ja kaikkiaanhan meitä on viisi, vanhin ja nuorin poikia ja välissä tyttöjä. Ja meillä kun ei ollut saunaa ja isä oli usein työvuorossa, äiti pani kaksi meistä lapsista potkukelkkaan istumaan ja kolmannen kanakoppiin, kyyrylleen siihen eteensä jalaksille. Potkukelkan kanssa mentiin Liisankatua Palloon Tasihinin yleiseen saunaan. Vaatteille ei ollut mitään lukittavia kaappeja, ne ripustettiin ihan vaan naulaan. Saunojien käytössä oli sellaiset peltiset soikot. Siinä saunassa oli miesten puoli ja naisten puoli erikseen. Välissä oli valtava uuni, mutta sen ylitse näkyi pikkuisen sinne toiselle osastolle. Siellä Tasihinin saunassa me saatiin sitten ensimmäisen

kerran juoda limonaatia, sitruunasoodaa. Tosi hyvää! Kun muutettiin Snellmaninkadulle valtiontaloon, sitten meillä oli sauna omassa talossa.

Ja muistan senkin, kun kesällä kulettiin tuota Pallon rinnettä. Siihen oli tehty maaleikkausta ja se hiekka valui siinä rinteessä, ei sitä mitenkään pysäytetty. Ja siellähän näkyi hiekan seassa luita, ihan oikeita sääriluita. Ja kyllä ne oli ihmisten luita, ei eläinten. Ne törrötti sieltä maasta, ei niitä mihinkään peitetty. Ne luut jäivät lapselle mieleen. Olivat tietysti peräisin tuosta Pallon vanhasta ortodoksisesta hautausmaasta.

Taito: Pallon pojatkin turmelivat sitä hautausmaata, mutta aikamiehinä siivosivat jälkiään. Joku vanhan polven Tasihin itki ilosta ja liikutuksesta.

Tapio: Venäläiset ovat Viipurissa turmelleet suomalaisia hautoja, mutta nyt ei päästä siitä sanomaan, kun semmoista on tapahtunut täälläkin. Nyt pyhäinmiesten päivän aikaan oli yhden haudan ympäristöä puhdistettu lumesta ja sille haudalle on viety kukkalaite ja kynttilä. Me kun usein oikaistaan sitä polkua myöten, me ehdittiin ihmetellä, että miten tätä on nyt aurattu. On sieltä nykyään siivottu lehtiäkin puhaltimella ja katkenneita oksia on korjattu pois. Ja taisivat kesällä leikata sitä ruohoakin ruohonleikkurilla jonkun verran. Että kyllä sitä kunnossa pidetään. Mutta ei siinä hautausmaassa ole omaa aitaa. Saisi olla, että olisi paremmin eristyksissä.

”Kyllä meillä on ollut suojelusenkelit”

Taito: Lappeenrannassa on ollut historian saatossa paljon venäläisiä. Monet vain ovat suomalaistuneet ja jopa muuttaneet nimensä.

Raija: Kuntolatkin, joiden kaupasta Suonionkadulla me ruokaostokset tehtiin, olivat venäläistä syntyperää. Niiden sukunimi oli alun perin Kunitsin. Puhuivat ”hoono soomi”. Tiesin asioista, koska se Kuntolan kauppa oli meidän lähin ruokakauppa. Yrjönkadun aikaanhan me asuttiin melkein sen kaupan naapurissa, mutta kun asuttiin siellä isossa rautatieläisten talossa, meidän oli mentävä sen välissä olevan radan yli. Ne molemmat Kuntolat olivat siinä kaupassa, se rouvakin. Se oli semmoinen sekatavarakauppa. Siinä oli kaksi puolta joiden välissä oli ovi: oli se sekatavarapuoli ja se maitopuoli. Siellä oli vielä kolmaskin osasto, ja myytiinköhän siellä sitten kalaa tai jotain semmoista. Se kauppa oli oma pieni talonsa sillä paikalla, missä on nyt kerrostalo Leirikadun ja Suonionkadun kulmassa. Se oli tosiaan meidän lähin kauppa, mutta se junarata vaan oli siinä vähän kiusana.

Taito: Kun asuin teidän kulmillanne Mannerheimon pitsiverantaisessa talossa, minä kävin Toikankadun ja Perillistenkadun kulmassa Kolan kaupassa.

Raija: Käytiin mekin aina joskus Kolan kaupassa, mutta sehän oli enemmän vaan puoti. Minä muistan sen kauppiaankin: se oli semmoinen pitkä tumma mies. Sen kauppiaspariskunnan tytär oli Anja Kola, se missi joka oli naimisissa Sakari Jurkan kanssa. Ja Rinkelinmäen kaupassa Tykissä me käytiin ostamassa niitä kuivia rinkeleitä. Siellä oli oikein rinkelitehdas ja se kauppa oli niin kuin kivijalassa. Me laitettiin ne rinkelit nauhassa kaulaan niin kuin helmet. Ne rinkelit olivat meidän herkkua. Olivat ihan semmoisia pikkuisia ja kovia, mutta kai ne olivat parempia kuin karamellit nykyajan lapsilla.

Tapio: Pitää mainita, että Sakari ja Jussi Jurkalla oli vuokramaata Aarne Talkan mailla. Se Aarne oli semmoinen vanhapoikaisäntä. Kun ei ollut ketään perillisiä, ne maat meni valtiolle, joskus 1960-luvulla.

Raija: Ihmettelen vieläkin, miten sitä mentiin Kuntolan kaupalle kauppakassit ja maitohinkit käsissä vaunujen alikin eikä kukaan meistä jäänyt junan alle. Kyllä me oltiin aika rohkeita lapsia. Tultiin siihen radalle ja katsottiin vaan, että onko siellä vaunujonon päässä veturi. Saattoi ollakin, mutta eihän nuo vaunut näköjään liiku – ja alitse vaan. Että

kyllä meillä on ollut suojelusenkelit, ei voi muuta sanoa.

Taito: Panitteko ikinä kiskolle rautanaulaa junan litistettäväksi? Siten olisi teillekin helposti käynyt.

Raija: Ei pistetty kiskoille rautanaulaa, mutta pistettiin rahaa, kolikoita. Ja lukihan siellä kyltissä, että ”radalla liikkuminen sakon uhalla kielletty”, mutta kun siellä radan toisella puolella oli lastaussilta ja siihen meidän talon kohdalle oli tehty oikein portaat henkilökuntaa varten, niin me lapsethan käytettiin niitä portaita. Ja Valtakadun ylikäytävällä sähkölaitoksen luona oli kopissa päivystämässä semmoinen pyylevä täti, jonka nimi oli Maija. Me tiedettiin se nimeltä, mutta ei se meidän talossa asunut. Kun juna alkoi tulla, se Maija veivasi käsin ne puomit alas.

Tapio: Sen veivaushomman minäkin muistan siltä ajalta, kun Värrön mummon kanssa käytiin kaupungissa. Vaikka sen radan alapäässä on yhä toimintaa, niin enpä ole aikoihin nähnyt sillä radalla junaa.

Raija: Minun paras tyttökaverini oli Metson Pirkko, jonka isä oli yksi niistä veturinkuljettajista. Me päästiin veturin kyytiin ja ajettiin alamäkeä Rapasaaren asemalle. Saatiin oikein semmoista hurukyytiä. Lämmittäjä työnsi puita uuniin. Kahvipullot oli niillä veturimiehillä sukassa. Tuo Tapiokin kun sanoi että pitää panna kahvipullo villasukkaan, niin minä pääsin sanomaan: ”Olen minä nähnyt kahvipulloja villasukissa.”

Tapio: Äiti kun keitti kahvia, niin pani sen pulloon ja pullon pani villasukkaan ja minä vein sen sitten repussa miehille työmaalle, Kähönsalmen takaisille metsäpalstoille.

Raija: Ja muistan ne sotakorvauslaivat, mitä tuotiin sen niin sanotun huokausten sillan alitse, mikä vei sen silloisen poliisilaitoksen kulmalta Lönnrotin koulun kulmalle. Se siltahan oli silloin kaarisilta, mutta nyt se on samassa tasossa katujen kanssa. Ja kun ne tavarajunat kulkivat siitä meidän talon ohi, vanhemmat sanoivat, että ne lastit menee Venäjälle, että ne on näitä sotakorvauslaivoja.

Tapio: Minäkin olen muistavinani ne junat lapsuudestani. Siellä meidän lähellä oli se korkea Tiaisenmäki, missä se talo on Kähöjen omistuksessa, ja etenkin sopivalla tuulella ihan niin kuin sinne asti olisi kuulunut se puuskutus, kun niitä junia oli vetämässä kaksikin veturia. Varkaudessako se konepaja rakensi niitä laivoja. Toivat ne ajamalla siihen Rapasaaren tuntumaan ja lastasivat siintä junaan.

Rautatieläisten talossa

Taito: Millaista oli elämä rautatieläisten talossa?

Raija: Siinä talossa oli viisi kerrosta ja kullakin porrastasanteella oli kolme asuntoa, keskimmäinen pienempi ja ne reunimmaiset isompia. Rappuja oli kaksi. A-rapussa asuivat veturinkuljettajat, joita oli vähemmän, ja talonmiehen asunto oli ekakerroksessa. B-rapussa oli se liikennepuoli elikkä siellä oli niitä virkamiehiä. Asemapäälliköllä oli oma talo, mikä on sähkölaitoksen luona pystyssä vieläkin. Meidän isä oli konduktööri ja me oltaisiin kuuluttu B-rappuun, mutta me asetuttiin A-rappuun, kun sieltä vapautui ensiksi asunto. Haluttiin pois Yrjönkadulta, koska siellä ei ollut saunaa ja tässä rautatieläisten talossa oli sauna alakerrassa. Se oman talon sauna oli suuri helpotus viiden lapsen perheelle.

Taito: Olivatko asunnot jo mitenkin mukavia ja nykyaikaisia?

Raija: Olihan niissä asunnoissa ainakin lämmintä ja oli vessa ja vannakin. Puuhella oli kuitenkin. Kellarikerroksessa oli asukkailla puukuurit. Kylmä vesi tuli johdosta, mutta lämmin vesi piti itse lämmittää. Meillä oli vesiboileri. Sähköjohto kytkettiin seinään ja se boileri kuumensi sitten veden. Keskuslämmitys kyllä oli. Kellarikerroksessa oli pannuhuone, jonka uunia talonmies lämmitti. Muistan kun oltiin pihalla ja nähtiin miten talon piipusta alkoi loimuta kauheat tulenlieskat. Siellä oli nokipalo. Se oli ihan hurjan näköistä. Pelättiin, että koko

talo syttyy tuleen.

Nythän se rautatieläisten talo on opiskelijatalo, kun se on peruskorjattu Loasille. Ne isot asunnot on muunnettu yksiöiksi. En ole itse käynyt niitä katsomassa, mutta siskoni on käynyt. Meidän aikaan siinä talossa oli avovintit, missä me kuivatettiin jäisiä lakanoita ja mitä milloinkin, mutta nyt sinne vinttikerrokseenkin on tehty huoneistot. Sieltä vintin ikkunasta näkyi Saimaalle pitkälle. Nyt niitä parvekkeitakin on remontoitu. Meidän aikaan ne olivat ihan vaan yhteisiä puisteluparvekkeita, mutta nyt ne on liitetty näihin asuntoihin. Hissiäkään ei ollut vielä meidän aikaan. Oli kyllä jätetty semmoinen hissikuilu, mutta hissiä ei ollut vielä asennettu. Jospa hissiä ei ollut vielä keksittykään. Siinä talossa ei kyllä ollut vanhoja ihmisiä, joilla olisi tietysti ollut liikkumisvaikeuksia. Kaikki ne aikuiset olivat työikäisiä rautatieläisiä. Kun siirtyi eläkkeelle, joutui muuttamaan pois. Ei siinä hissiä sikäli tarvittukaan.

Taito: Oliko talossanne paljon lapsia?

Raija: Oli, siinä oli paljon lapsiperheitä, ja oli aina nämä yhteiset rautatieläisten pikkujoulut. B-rapun puolella asui rouva Kaarina Sironen, jonka mies oli junanlähettäjä, ja hän ohjasi meitä tonttuleikeissä ja keijuleikeissä ja kaikessa tämmöisessä. Talvella jäädytettiin pihalle kenttä, missä pojat pelasivat jääpalloa. Ja sen entisen Keisarinaseman alapuolellakin oli iso piha, missä me pelattiin neljää maalia niiden sikäläisten lasten kanssa. Siellähän myös oli niitä pieniä taloja, joissa oli rautatieläisten asuntoja. Ja niitä rautatieläisten asuntoja oli uudella asemallakin eli sillä nykyisellä asemalla.

Ja siitä pihalta muistuu mieleen yksi juttu. Täällä varuskunnassa oli vielä ne hevoset. Ja kun niitä karkaili täältä varuskunnasta, niin ykskaks sinne Keisarinaseman pihaan saattoi tulla niitä hevosia useampia yhtaikaa. Sitten tuli armeijan miehet ja lassottivat ne ja veivät pois. Kerrankin sinne tuli yksi semmoinen karannut vauhko hevonen ja me lapset paineltiin sisälle karkuun minkä kintuista lähti. Tämmöisiä lapsuusmuistoja minulla on siitä pihasta.

Taito: Ilmenikö teidän lasten kesken minkäänlaista luokkaeroa?

Raija: Kyllä meidän lasten kesken oli pientä luokkaeroa, ja sitä saattoi olla aikuistenkin kesken, mutta eihän me lapset sitä ymmärretty. Rappujen lapset leikkivät kuitenkin yhdessä ja oltiin muutenkin kuin samaa suurta perhettä. Mutta sikäli meillä oli hiukan kismaa, että me A-rappulaiset tehtiin koiruutta B-rapun pojille, teljettiin niitä poikia kellarikerrokseen.

Tapaamisia ja muisteloita

Taito: Onko teillä lapsilla ollut nyt myöhemmin yhteydenpitoa?

Raija: Minun tyttökavereitani oli Ojalan Outikin, joka on kansanedustaja ja asuu Helsingissä. Ojalat asuivat B-rapussa. Siihen aikaan oli ne paperinuket, ja me leikittiin Outin kanssa niillä paperinukeilla siellä vinttikerroksen rappusilla, kun Outin kotona ei saanut leikkiä. Tuolla Linnoituksessa oli nyt äskettäin joku tilaisuus ja siellä nähtiin Outia. Hän oli jo eläkkeellä. Silloin kunnostettiin sitä Keisarinasemaa, ja Outinkin kanssa oli puhetta, että kunhan se rakennus saadaan valmiiksi, niin siellä olisi kiva kokoontua. Mutta kun se asema paloi, se kokoontumisunelma lopahti siihen.

Ja kun oli Leirin kaupunginosayhdistyksen kokous ja oltiin tutustumassa Keisarinasemaan, se kaupunginpuoleinen osa oli vielä kalustamaton. Siellä oli vaan muovituoleja ja semmoisia tavallisia koulupöytiä. Juhani Sirkiä, yhdistyksen puheenjohtaja, sanoi että kun Tapiolan emäntäkoulu Joutsenossa myydään, ne hienot kalusteet saadaan tänne Keisarinasemalle. Onneksi niitä ei saatukaan, sillä nekin olisivat palaneet. Ne ovat edelleenkin siellä emäntäkoulussa. Ovat tallessa siellä.

On vielä yksi tyttökaveri niiltä ajoilta: Väisäsen Hilkka eli Vuosalmen Hilk-

ka. Me ollaan nyt aikuisena tutustuttu niin kuin uudestaan. Hilkka kuuluu sotilaskotisisariin. Hän kysyi minulta, tulisinko minäkin mukaan siihen toimintaan. Minä menin kolmivuorotyöhön ja olin sen työni kanssa naimisissa, en minä jaksanut. Mutta Hilkan kanssa on tehty niin, että aina tapaninpäivänä kokoonnutaan meillä. Ja me käytiin heillä aina Hilkanpäivänä, mutta tämä vuosi oli nyt poikkeus.

Ja olen nähnyt myös Sarvilahden Ossia, jonka isä myös oli veturinkuljettaja. Ossi on apteekkari, joka omisti apteekin Isossa-Kristiinassa – mutta nythän se apteekki toimii sankarihautausmaan vastapäätä. Ja Sammonlahdessakin on Ossin apteekki K-kaupan yhteydessä. Oli puhetta hänenkin kanssaan, että olisi ihan kiva kokoontua. Minun vanhin veljeni Jormakin oli samaa mieltä, mutta me ei olla saatu vaan aikaiseksi. Ollaan niin hajallaan ja jo näinkin korkeassa iässä. Se Keisarinasema olisi ollut hyvä kokoontumispaikka, mutta se nyt meni savuna taivaan tuuliin. Ne vakuutusrahatkin menivät nyt siihen Urheilutaloon, mikä on Linnoituksessa.

Taito: Se Urpis oli aikoinaan hyvin suosittu tanssipaikka.

Raija: Minulla on muisto niistä Urheilutalon tansseista. Oli vappu 1962 ja minä olin silloin yhdeksäntoistavuotias. Meitä rautatieläisten talon tyttöjä oli koolla jonkun verran. Me sanottiin kotona, että me mennään kirkon alasaliin seurakunnan nuoriin vappua viettämään, mutta matkalla me päätettiinkin mennä Urheilutalolle tansseihin. Mentiin sinne ja katseltiin ja ihmeteltiin siellä sitä touhua. Ja minä jo tuumasin, että nyt minua joku tulee hakemaan, mutta kun poika tuli minun kohdalleni, se sanoi: ”Mee sie kotias kasvamaan vielä.” Ne oli minun ensitanssit. Ei kukaan hakenut. Vissiin sitä oli niin lapsen näköinen sitten. Mutta minä muistan sen mekkonikin. Minulla oli semmoinen ruutumekko ja äidin tekemä vielä. Olen tuolle Tapiollekin kertonut tämän jutun. ”Mee sie kotias kasvamaan vielä.” Myöhemmin me valtion talon tytöt käytiin tanssimassa Pumpussa, palokunnantalolla, kun se oli niin lähellä siinä. Silloin minua jo haettiinkin. Mutta kohtalo odotti Merenlahdella.

Ripille kierrätysmekossa

Taito: Näyttelikö uskonto teillä tytöillä jotakin osaa, kun kerran sanoitte menevänne kirkon vappujuhlaan? Missä sinä kävit rippikoulun?

Raija: Hetkinen vaan, minulla on tallessa rippikoulukuva.

*

Raija: Tässä on keskellä meidän rippi-isä rovasti Kaiku Kallio ja kanttori Toivari. Ja yksi tytöistä istuu heidän vieressään mustassa puvussa, mutta en tiedä tai muista miksi. Me muut kaikki ollaan valkoisissa mekoissa. Minä olen tuolla takarivissä, ”takarivin Taavina”. Polkkatukka piti olla siihen aikaan. Meillä oli omat mekot, ei ollut sellaisia valkoisia yhtenäisiä alboja niin kuin nykyään. Pääsin ripille 4. huhtikuuta 1959, ja silloin oli niin lämmintä että minäkin juoksin ihan mekkosillani sinne kirkkoon. Mutta minullahan oli rippikouluun hyvin lyhyt matka: rautatieläisten talosta Snellmaninkadulta Lappeenrannan kirkon alasaliin – mäki alas ja mäki ylös. Se minun rippileninkini oli ensiksi vanhemmalla siskollani Irmalla ja sitten minulla ja lopuksi vielä nuoremmalla siskollani Anjalla. Näin se leninki kulki meillä tytöillä ja äiti sitä korjasi jos tarvitsi.

Taito: Äitini muisteli, miten katkismus oli osattava ulkoa kannesta kanteen, mutta minulla itselläni oli tuossa samaisessa alasalissa lyseolaisten pikakurssi, mihin kuului ulkolukua yllättävän vähän. Rovasti Urho Kuusela oli kuivakka ja synkänoloinen mies.

Raija: Tämä rovasti Kalliokin oli jotenkin aika pelottava mies. Meillä oli siellä rippikoulussa vähän sellainen ankea tunnelma. Muuta ei oikein ole jäänyt mieleen, mutta se Kallio puhui meille jotakin Lerkanmäen kivisestä ja raskaas-

ta mäestä. Ja kun Ristikankaan kappeli oli hänen suunnitelmansa, niin hän vei meidät katsomaan sitä työmaata. Meidän piti käydä kirkossa kymmenen kertaa, meillä oli joku semmoinen kirjanen mihin ne käynnit merkittiin. Ulkolukua ei ollut paljon, mutta tietysti ne käskyt piti osata ulkoa. Se Kallio oli Lappeenrannassa pappina ihan eläkkeelle asti.

Saariretket kesämökin korvikkeena

Raija: Mutta toimihan silloin semmoinen kuin rautatieläisten kristillinen yhdistys ja meidän äiti oli siinä puheenjohtajana tai jonain semmoisena vetäjänä. Kokoonnuttiin aina jonkun kotona. Joku kysyi sitten isältä, että eikö hän kirkossa käy. Isä selitti: ”Metsä on minun kirkkoni.” Minusta tämä on häneltä aika hyvä vastaus. Minä en ymmärtänyt sitä siinä vaiheessa, mutta kyllä minä nyt ymmärrän. Siitä ”metsäkirkosta”. Me Partaset aloitettiin jo 1940-luvulla tuolla Pien-Saimaalla seilaaminen. Me oltiin saaressa aina kun isällä oli vapaata. Veneeseen vaan lapset ja järvelle vaan kaikki. Soutuveneeseen ensiksi. Se oli ihan oma vene ja sitä pidettiin tuossa Korkkitehtaanrannassa eli Chymoksen rannassa. Sitten oli myöhemmin moottorivene, avovene jossa oli keskimoottori. Ja lopuksi oli perämoottori. Meillä kun ei ollut omaa kesämökkiä, ne saaret siellä olivat meille mökin korvikkeena.

Muistan kun satuttiin menemään Heposaloakin kohti, niin me lapset innostuttiin kysymään: ”Mitä tuolla on?” Että mentäisiin sinne. Mutta isä sanoi heti: ”Ei mennä sinne, kun siellä on ihmisiä.” Hän tiesi, että se on asuttu saari. Me noustiin maihin vaan sellaisiin saariin, missä ei ollut ihmisiä, että saatiin olla omissa oloissa. ”Ei mennä sinne, kun siellä on ihmisiä.” Nyt harmittaa jälkeenpäin, että olisi pitänyt mennä joillekin rannoille vähän aikaisemmin, kun niillä ei vielä ollut ihmisiä.

Isäni tosiaan sanoi: ”Siellä on ihmisiä. Ei mennä.” Että asumattomiin paikkoihin piti aina mennä. Mutta kun minun nuorimman siskoni Anjan mies sanoi: ”Me ostetaan omakotitalo Uus-Lavolasta ja muutetaan sinne”, niin meidän isä oli oikein vihainen ja kivahti: ”Ja korpeen et vie perhettäsi!” Että mihinkään korpeen ei saa mennä. Isäni oli sitten jo kuollut, kun me naimisiin mentiin ja minä Merenlahdelle asetuin. Tuo Tapio naureksi minulle: ”Mitähän se isäsi olisi sanonut kun sinä jouduitkin korpeen?”

Taito: Missä kaikkialla te retkeilitte?

Raija: Pien-Saimaalla me ollaan koluttu joka ainoa saari, kerätty marjat ja sienet. Ja kun siinä valtion talossa oli vielä puuhella, me kerättiin myös risuja. Hankittiin sillä lailla ihan polttopuuta. Risuja sai kerätä saarista, mutta ei me puita kaadettu. Meillä oli aina säkki siinä soutuveneen pohjalla tai moottoriveneen kannella. Ja se säkki oli sitten aina pyörän päällä, kun tultiin kotia. Käytiin Naurissaaressa, Ruohosaaressa ja muissa. Kerran erehdyttiin mantereellekin Lauttaniemen puolelle etsimään sieniä ja löydettiin vanhan tiilitehtaan rauniot. Siellä kerättiin näitä mustia rouskuja, mutta nykyäänhän niitä ei oikein saisi kerätä. Voi olla että silloin ei ollut saasteita niin paljon kuin nykyään. Niitä sieniä kannettiin kotiin ihan pyykkikorilla. Ei me lapset ongittu, mutta miehet onkivat. Ahvenia tuli ja äiti teki aina seuraavana päivänä kalasoppaa. Ja isähän kävi talvella pilkillä. Hän voitti usein rautatieläisten pilkkikilpailujakin, sai niistä palkintoja.

Ja se saariretkeily oli sitä uimista ja auringonottoa. Oltiin me yötäkin, meillä oli teltta. Ja isällä ja Pertti-sedällä oli telttasauna. Oli nuotio ja kivistä tehty kiuas ja teltta vaan siihen päälle. Saivat löylyjä, kun heittivät kiville vettä, vastoivat ja sitten uimaan. Valokuviakin otettiin aina, mutta ne on kaikki Jormalla, joka on meistä lapsista vanhin. Se Jorma teki lainelaudan ja veti meitä moottoriveneen perässä. Pidettiin naruista kiinni. Ei meillä mitään hienoja vesisuksia ollut, olipahan vaan semmoinen lauta. Muistan

aina, miten se lauta läksikin menemään alaspäin, kun minä olin hinauksessa. Minusta tuntui, että minä menen sen lautan kanssa pohjaan, ja laskin naruista irti. Mutta kyllä sieltäkin vaan pääsi ylös. Kyllä meillä on ollut suojelusenkeleitä.

Ja kun kaupungissa käytiin uimassa Myllysaaren uimalaitoksella, hypättiin sieltä hyppytornin kolmannesta kerroksesta, kymmenestä metristä. Jalat edeltä hypättiin ja muistan vieläkin, miten sitä upottiin aina vaan syvemmälle, mutta kyllä sieltä noustiin ylöskin. Ja sitten oli se vesikelkkamäki, mistä laskettiin semmoisella puisella kelkalla. Ihan hurjaa meininkiä, mutta ilmaisia ne meidän huvit olivat. Ei siinä tarvinnut vanhempien aukoa kukkaroa, että nyt tämä maksaa tätä ja tämä maksaa tätä.

Bunkkereita koluamassa

Taito: Naurissaaressahan oli bunkkereita, jotka taisivat olla lukitsematta.

Raija: Naurissaaressa oli tosiaan bunkkereita, samoin Ruohosaaressa. Niihin pääsi ihan vapaasti ja niissä mekin juoksenneltiin ja koluttiin. Taskulamppuja meillä ei ollut mukana, piti mennä ihan vaan hapuilemalla. Ja nyt myöhemmin, kun asuttiin vielä Merenlahdella, me osallistuttiin naisten metsäpäiviin ja käytiin oppaan johdolla Rutolan bunkkereissa. Kyllikki Virolainen oli sillä retkellä meidän mukana.

Taito: Asun Skinnarilassa ja niilläkin kulmilla on siellä sun täällä sinetöityjä bunkkereita ja aika ehjiä tankkiesteitä.

Tapio: Kun olin Harjun maamieskoulussa Virolahdella Ravijoen kylässä 1966–68, siellä oli kahden puolen bunkkerit. Niissä oli rautaovet, jotka olivat muistaakseni lukossa. Oli iso peltoaukea, jonka läpi se pikkuinen Ravijoki kulkee. Siinä oli tankkiesteitä, joita ruvettiin raivaamaan pois. Haminan varuskunta kävi harjoituksissa, kun valtio omisti sen koulutilan siihen aikaan.

”Nuorena sitä jaksoi tehdä”

Tapio: Muistuu sieltä Harjusta mieleeni yksi sokerijuurikasjuttu. Meillä oli jokaisella oppilaalla viidentuhannen juoksumetrin eli viiden kilometrin harvennusurakka. Olihan se maa kyllä harattu ja rikkaruohot jo hävitetty. Yksi Miehikkälän poika, Pekka Kataikko, teki sen urakkansa yhdessä päivässä, mutta minullakin taisi mennä useamman päivää, vaikka se oli minullekin tuttua touhua. Työn jälki tarkastettiin, ettei se ollut mitä sattuu. Ja koneen kanssa se juurikas sitten syksyllä nostettiin. Sen Pekan huonekaverit kertoivat, että se kaveri oli seuraavana aamuna niin jäykkä ettei meinannut päästä sängystä ylös. Viisi kilometriä meni polvillaan ja jätti vielä kunnollisen jäljen. Ja siinähän oli vielä sekin, että kun harakone oli käsitellyt viittä rivinväliä kerrallaan, niin siinä saattoi mennä nurin taimiakin ja harvennettaessa ne menetykset oli harventaessa paikattava. Mutta nuorena sitä jaksoi tehdä.

Taito: Se harvennus on rankkaa ja ikävää hommaa, jos on juolavehnää ja saviheinää. Ja jos vielä oli kova helle.

Tapio: Kerran olin pellolla kitkemässä saviheinää ilman paitaa ja hattua ja sain ilmeisesti auringonpistoksen. Kun iltapäivällä toivat kahvia sinne pellolle, minä valittelin: ”Miten tämä kahvi on niin huonoa? Eihän tämä ole yhtään kahvin makuistakaan.” Ja sitten kun rupesin oksentamaan, niin minähän en meinannut kyetä sieltä pellolta pois. Olin seuraavana päivänä ihan sänkypotilas. Sen jälkeen olen pitänyt hattua päässä. Mutta mukavat muistothan minulla pellolta muuten on.

Raija: Minäkin muistan valtion talon ajoiltani sen kun sitä sokerijuurikasta tuotiin Vanhalle asemalle kuorma-autoilla ja lastattiin junaan avovaunuihin.

Tapio: Kotkassa ja Säkylässä oli sokeritehtaat. Sitähän nostettiin yleensä vasta lokakuun puolella, sokeripitoisuus parani. Kyllähän sillä sokerijuurikkaallakin tietysti hankki kuka jaksoi viljellä. Kuka huomasi että naapuri sillä hankki,

niin pitihän se itsekin kokeilla. Meidän talo ja Ojansuun talo taisivat olla Merenlahdella ainoita, missä ei viljelty sitä sokerijuurikasta. Tiaisenmäelläkin oli ja kylän puolella.

Vähän erikoisempi huusholli

Taito: Raija mainitsi Lauttaniemestä. Tunsitteko te Kähön kulman ihmiset sen Lauttaniemen väkeä?

Tapio: Kyllä me jonkun verran tultiin tuntemaan Lauttaniemenkin ihmisiä. Siinä on se kunnanraja Taipalsaaren ja entisen Lappeen eli nykyisen Lappeenrannan välillä. Sielläkin asui Taipalsaaren puolella Kähöjä, mutta myöhemmin ne möivät talonsa ja muuttivat Lauritsalaan. Niillä oli kaksi poikaa, Jorma ja minun ikäiseni Teuvo, sekä tyttö, jonka nimi oli muistaakseni Kyllikki. Nämä kävivät koulua Merenlahdella. Siinä talossa oli myös kaksi vanhaa täti-ihmistä. Olin alle kouluikäinen, mutta muistan hämärästi, kun ne tulivat meille johonkin hautajaisiin jalkaisin, vaikka onhan sieltä nyt matkaa yli kaksi kilometriä tai kolmekin kilometriä. Olivat vissiin meille vanhaa sukua.

Sen Kähön paikan ostivat Eino ja Olga Leino. Ne Leinonkin pojat, Sipri ja Helge, kävivät Merenlahden koulua. Se Sipri oli jo jatkokoulussa, kun minä aloitin vasta alakoulua. Sen Helgen muistan paremmin, mutta hänkin oli siellä koulussa ylemmillä luokilla. Leinoilla oli Verkuson, ja kun koko Merenlahden kylässä ei ollut traktoria, se Sipri kävi kyntämässä ja niittämässä meille – niille meidän laitimmaisille maille ei ole Leinolta täyttä kilometriä. Helge on nyt siellä isäntänä. Se Helgekin kun on minusta vanhempi, se ei varmasti pidä mitään karjaa. Se vuokraili niitä peltojaan, mutta on voinut nyt pistää ne puunkasvuun. En ole nyt käynyt siellä Leinolla vuosiin. Olin joskus 1970-luvun alussa äidille ja isälle automiehenä, kun Leinon Olgalla oli syntymäpäivät.

Taito: Pyöräilin kerran niissä maisemissa. Se Leinon talo toi minulle mieleen Aunuksen, koska asuinpuoli ja navetta olivat saman katon alla.

Tapio: Kun käytiin sen Olgan syntymäpäivillä, Eino näytti meille sitä huushollia. Siinä rakennuksen päässä oli pohjakerroksessa lehmät ja oli siellä hevonenkin – toivat siihen Merenlahdentielle maitoa mikä vietiin siintä meijeriin. Ja sitten oli se asuinkerros ylempänä. Se Einohan sen tietysti oli rakentanut, mutta olivathan ne aikuiset pojat siinä mukana. Se historiahan oli semmoinen että Leinot olivat saaneet tilakaupan mukana Kähöiltä vanhan huonokuntoisen hirsitalon ja olivat purkaneet sen pois, koska heillä oli niillä tienoin omakin talo, semmoinen lautarakenteinen. Mutta sitten ne Leinot päättivät purkaa pois sen omankin talon ja alkoivat rakentaa tätä tiilitaloa vuonna 1962, kun oli oikein märkä syksy.

Sitä uutta taloahan ihmeteltiin silloin jo kun sitä rakennetiin, vanhemmat ihmiset etenkin. Mutta olihan se semmoinen ratkaisu että kun lähti navettatöihin, niin ei tarvinnut mennä ulos ollenkaan. Niillä syntymäpäivillä me käytiin talvella eikä siellä ainakaan silloin ollut mitään hajuhaittaa. Huussia tai vessaa en muista, että oliko se mahdollisesti asuinkerroksessa. Saunastakaan en osaa sanoa mitään. Se talo on siellä metsän keskellä, mutta onhan siinä lähistöllä niitä kesäasukkaita.

Kärpäsiä ja muuta riesaa

Tapio: Navetastahan kantautui hajun lisäksi myös kärpäsiä. Meilläkin oli se vanha navetta niin lähellä ettei tuvan seinästä ollut kuin 25 metriä. Uudempaan navettaan oli matkaa viisikymmentä metriä, mutta olihan niitä kärpäsiä silti, jos ikkuna kerran oli auki. Ei kuitenkaan enää niin paljon. Kattoon ripustettiin kärpäsnauhoja. Ja semmoista myrkkyä sumutettiin. Ovet ja ikkunat pidettiin kiinni, ettei se aine karkaa heti ulos.

Taito: Lemillä poltettiin kärpäspommeja. Ikkunat ja ovet tiukasti kiinni, pieni valkoinen rengas savuamaan, väki

ulos pariksi tunniksi – ja lattiat oli kuolleita kärpäsiä mustanaan.

Tapio: Ja kun oli niitä kärpäsiä ja paarmoja, niin lehmät pyrkivät potkimaan lypsäessäkin ja kaatamaan lypsykiulun. Lapsena keljutti, kun piti olla hätistelemässä niitä kärpäsiä pois. Ei sitä paljon kysytty, että onko tähän hommaan vapaaehtoisia. Ja sytytettiinhän kyllä niitä nuotioitakin minkä savu karkoitti niitä kärpäsiä, mutta eihän sitä nuotiota uskaltanut sytyttää kesäkuivalla.

Taito: Uskallankohan kysyä samaan syssyyn torakoista ja luteista?

Tapio: En muista, että meillä olisi ollut kumpiakaan. Mutta kuulin lapsena haastettavan, että Lähteenmäessä jättivät luteitten takia talon kylmilleen vissiin pariksi viikoksi. Menivät naapuriin, mutta karjan kävivät tietysti hoitamassa.

Taito: Tunnistaako Raija, kaupungin kasvatti, lutikan ja torakan?

Raija: Olin aikanaan palveluksessa Pärnäsen huvilalla. Siellä oli majaillut sotilaita, joilta jäi muistoksi lutikoita. Mutta ne elukat hävisivät, kun se rakennus oli talvella kylmillään. Ja torakoita minä olen nähnyt viisikymmentäluvulla täällä Rakuunamäelläkin, nimittäin sotilaskodin kaapeissa. Siellä olen nähnyt, mutta en missään muualla. Niitä oli niin paljon että niitä jouduttiin hävittämään. Se myrkky oli semmoista kirkkaanvihreätä velliä. Jäi mieleen se erikoinen väri ja sanoinkin myöhemmin siitä vihreästä: ”On kuin torakanmyrkkyä.” Mutta ulkomaillahan niitä torakoita on nykyisinkin. Tulevat sitten tänne Suomeenkin turistien matkalaukuissa.

”Luisteltiin sitä rinkiä ja musiikki soi”

Taito: Takaisin lapsuuteesi, Raija. Mitä huveja teillä oli?

Raija: Sen rautatieläisten talon lähellä oli nykyisen kauppatorin paikalla Kisakenttä, missä pelattiin Lummin pesäpallo-otteluita. Mekin käytiin katsomassa niitä pelejä, kun se kenttä oli niin lähellä siinä. En muista, maksoiko se mitä. Talvella siinä oli Veiterän jääpallo-otteluita avotaivaan alla. Siinä Kisakentällä oli kesällä myös kiikut ja hiekkalaatikko ja talvella oli jäädytetty liukumäki sekä napakelkka.

Taito: Entäs se Vanha kenttä? Sehän myös oli ihan naapurissanne.

Raija: Juu, siellä Vanhalla kentällä me käytiin luistelemassa. Se kenttä oli auki iltaisin ja oli valaistu. Siellä oli pukukoppikin, mikä lämpisi Porin Matilla, kamiinalla. Äidillä oli Viipurissa lapsuudenystävä, joka lähti jo ennen sotia Amerikkaan. Me saatiin sitten paketteja Amerikasta ja yhdessä paketissa tuli luistimet – mutta vaan yhdet, niin että meidän oli luisteltava vuorotellen. Ei niissäkään ollut mitään varsia, mutta niissä oli semmoiset kantaosat ja kengät kiinnitettiin remmillä ja soljella eikä kierrettävällä avaimella niin kuin ne vipusimet eli nurmekset. Ne Amerikan luistimet olivat hienot ja kyllä me saatiin huomiota niistä! Mutta myöhemmin ruvettiin ostamaan sellaisia vähän käytettyjä kaunokkeja osto- ja myyntiliikkeistä, Elomäeltä ja Hariselta. Elomäen kauppa oli Kauppakadulla suunnilleen siinä missä nyt on se Galleria. Siinä kohtaa ne liikkeet olivat vähän katutasoa alempana. Ja Harisen liikehän oli Kauppakadulla Patrian mäessä. Ei me uusia luistimia saatu ennen kuin ruvettiin itse tienaamaan.

Ja Kimpisessä käytiin rusettiluisteluissa. Luisteltiin sitä rinkiä ja musiikki soi. Kovaäänisistä tuli iskelmiä, mutta myös lastenlauluja. ”Jänöjussin mäenlasku” soi siellä useamman kerran illassa: *”Vaikk’ hyppyri tuo katala on mulle liian matala…”* Sinne Kimpiseen taisi olla joku sisäänpääsymaksu, ja kun sen maksoi, niin sai sen rusetin. Olikohan siinä rusetissa joku numero vai mikä se systeemi oli, mutta koskaan ei löytynyt paria. Ei tärpännyt kertaakaan.

Taito: Minäkin olen joskus erehtynyt ostamaan arpoja ja niissä on lukenut aina: *tämä arpa ei voita*.

Raija: Sen soiton jälkeen mentiin baariin, mikä oli Valtakatu 60:ssa, talossa jossa on nyt se Mäkisen liikennekou-

lu. Juotiin kuumaa kaakaota kerman kanssa, mikä oli oikein autuuden huippu. Oli sopivasti kotimatkan varrella. Olihan sieltä Kimpisestä matkaa sinne valtiontalolle.

Suksilla ja kelkoilla

Raija: Rautatieläisillä oli omia lasten hiihtokilpailuja. Käytiin Imatralla asti. Minäkin pääsin toiselle tai kolmannelle palkinnolle. Ekapalkintoa ei tullut, kun sukset oli niin heikot. Nekin ostettiin näistä osto- ja myyntiliikkeistä ja pellillä paikattiin. Oli viisi lasta ja isä vaan yksinään töissä. Äiti sanoikin aina: ”Valtion leipä on pitkä ja kapea.”

Taito: Muistuuko mieleen kansanhiihto?

Raija: Kyllä muistuu. Kansanhiihtolatua hiihdettiin Pallonlahdelta rikkihappotehtaan ohi. Maahan oli laskeutunut sieltä tehtaalta jotakin ainetta ja värjännyt sen lumen keltaiseksi. Mentiin Voisalmensaareen, missä oli hiihtomajana se Anni Swanin entinen huvila, Hopeavuori. Se oli taitekattoinen herraskainen rakennus, mutta oli jo rapistunut. Paloikohan se talo joskus myöhemmin. Siellä majalla ostettiin kuumaa mehua pariskunnalta, joka hoiti sitä majaa. Nämä merkkasivat meidän kortteihin ne hiihtokilometrit ja vahvistivat leimalla. Kerran minulta katkesi suksesta kärki yhdessä sen kansanhiihtoladun jyrkässä penkassa. Isä laittoi sukseen peltipaikan, naputteli kiinni pienillä nauloilla ja taas mentiin. – Toinen paikka, missä hiihdettiin, oli Huhtiniemi. Sieltä hiihdettiin jäätä myöten Nuottasaareen ja Nuottasaaresta Ruohosaareen. Ja lumettoman jään aikaan me harrastettiin siinä järvellä potkukelkkailuakin.

Tapio: Merenlahdeltahan kulettiin kaupunkiin aina välistä potkurillakin. Sillähän pääsi aika nopeasti Talanlahden pohjukasta Tyysterniemen kupeeseen, jos jalkineessa oli jäärauta. Ja myötätuulikin auttoi, mutta pois tullessahan se tuuli oli tietysti vastatuuli. Ja jos hevosella tultiin jään yli kaupunkiin, hevosen kenkiin ruuvattiin jäähokit ja kärkeen lyötiin kaksi naulaa, että se hevonen kesti pystyssä.

Taito: Lemin Vainikkalassa nuoriso hurjasteli ja riiusteli iltapuhteilla potkukelkkajunassa. Olin vasta kuusi–seitsenvuotias mutta minutkin kaapattiin kyytiin. Jalakset löi hiekkamuruissa kipinää ja kannoilla olijat lentelivät tien oheen.

Tapio: Kun oltiin pienempiä, niin mehän laskettiin kelkoilla vaan päiväsaikaan. Se meidän koulu oli semmoisella sopivalla tentulla, minkä Elias Eteläpää oli myynyt niistä Jäniksen maista koulun tontiksi kunnalle. Mutta kun alettiin olla rippikouluiässä, niin silloinhan nuoriso kokoontui jonkun verran iltaisinkin. Meitä nuoria oli siellä Kähön kulmalla vähemmän ja kaikki tahtoivat olla minua vanhempia, ja sen takia minunkin piti mennä sinne kylälle ikäisiäni etsimään.

Raija: Kyllähän me kaupunkilaisetkin niitä potkukelkkoja peräkkäin pantiin, mutta roikastahan me puhuttiin, ei junasta – vaikka rautatieläisiä oltiinkin.

Luistelua ja jääpalloilua

Taito: Harrastettiinko Merenlahden maalaisoloissa luistelua?

Tapio: Harrastettiinhan sitä Merenlahdellakin. Meillä oli luistimina justiin ne nurmekset. Hiihtokenkään laitettiin kantarauta ja pienellä avaimella tiukattiin. Ja kannassa oli kantaremmi. Olihan meillä luistimet, mutta se käytön määrä riippui talvesta. Jos järvi jäätyi eikä tullut lunta enemmän ja se semmoinen kierä jää, jota ei tarvinnut paljon kolata, pysyi vahvana niin tulihan sitä luisteltua. Ja meillähän oli siinä jonkun verran pallopeliäkin. Oli itse tehdyt mailat luonnonväärästä katajasta tai koivusta. Ne mailapuut kannatti kesällä jo katsoa valmiiksi. Mutta se luistelu ja pelailu jäi, kun jäälle rupesi tulemaan lunta ja kun sen jään kantavuudestakaan ei tiennyt. Lapiopelissä oli vaikea pitää kenttää auki.

Ja kun jäätä myöten pääsi kaupunkiin mukavasti suoraan, kävin Kimpises-

sä joskus katsomassa jääpallo-ottelujakin. Veiterähän oli yhdessä vaiheessa jopa Suomen mestari. Ja jääkiekkoakin kävin katsomassa muutaman kerran siihen aikaan, kun se kaukalo oli Kaukaalla ihan taivasalla semmoisessa kaivannossa. Äitini sisko Aino Salmi asui siinä lähellä. Pistäydyin sielläkin, mutten muistaakseni ollut yötä.

Mieluummin kuitenkin ladulle ja mäkeen

Tapio: Se urheilulaji vaihtui ilman muuta, kun lunta tuli: sukset alle ja kouluun hiihdettiin. Eikä aamulla ollut latua minkäänlaista, jos oli tuiskunnut, mutta iltapäivällähän siinä oli sitten valmis latu, kun tultiin pois. Nykyäänhän ladut raivataan koneilla. Me pojat hiihdettiin muullakin ajalla paljon, mutta enemmänhän me laskettiin mäkeä. Meillä oli hyppyrimäkikin, mutta se oli pelkkä luonnonmäki. Mutta kylällä oli Männistön ja Karsikon välisellä pellolla tehty hyppyri, missä oli puusta rakennettu vauhtimäki, ja kyllä siinä yli kaksikymmentä metriä hypättiin. Minäkin kävin siinä hyppäämässä ja minulla oli omat mäkisuksetkin, minkä pohjissa oli kolme uurnaa. Ei niitä mäkisuksia kaikilla ollut. Lainailivat toisiltaan ja joku laski vissiin minunkin suksillani. Ne kestivät sitä hyppäämistä, kun olivat leveämmät ja vahvemmat. Ja niissä tavallisissa suksissa oli se side semmoinen, että suksien käret nousivat pystyyn.

Taito: Mitenkäs sinuakin yllytettiin hyppyrimäkeen luitasi katkomaan? Eikö aikuinen väki pikemminkin kiellellyt?

Tapio: Eivät ne vanhemmat kieltäneet sitä hyppimistä. Olivat vissiin hyvilläänkin, että nuorilla oli jotakin touhua, urheilua. Olihan sitä puuhaa kyllä muutakin: hellapuita haettiin sylissä ja tupapuita haettiin vesikelkalla, ja kun ruvettiin jaksamaan, niin haettiin kaivolta vettä. Sitä urheiluintoa oli. Ja olihan siellä äitini kotitalossa Värrön Kujansuussa se Jouko Värtö, äitini serkku, oikein jonkunmoinen kilpaurheilija. Ja kun opin lukemaan lehtiä, yhdessä Joukon urheilulehdessä oli Heikki Hasu. Väinö, sen Joukon isä, opasti minua suksien voitelussa ja muussa, mutta ei minusta sitten kumminkaan Heikki Hasua tullut. Oman kylän kilpailuissa olin sekä kirkonkylällä, mutta en sen pitemmälle. Hasuhan oli yhdistetyn mies, voitti Sankt Moritzissa 1948 kultaa ja Oslossa oli vielä hopealla 1952.

”Ennen se markkinaelämä oli vilkkaampaa”

Taito: Kisakenttä muuttui uudeksi kauppatoriksi, mutta muistatko, Raija, vielä sen vanhan rantatorin?

Raija: Muistan, kyllä me ehdittiin käydä sielläkin. Meidän äiti oli ollut Viipurissa lihakaupassa töissä ennen naimisiinmenoaan. Kyyrön pariskunta oli parhaita myyjiä täällä Lappeenrannan kauppahallissa sekä vanhan että tämän uuden torin aikaan. Äiti oli näillä Kyyröillä kiireapulaisena lauantaisin. Hän sai sitten niistä makkaroista ja muista semmoisista tähteeksi jääneitä päitä, joita ei voinut myydä asiakkaille, ja toi niitä kotiin. Ja ai kun ne maistuivat hyviltä! Se oli meillä aina kuin juhlaa, kun saatiin lauantaisin voileivän päälle muutakin kuin juustoa.

Taito: Kävittekö markkinoilla ja mitä ostitte?

Raija: Alatorin markkinoilta me lapset saatiin kukkopilli ja sahanpurulla täytetty ja kiiltävällä paperilla päällystetty markkinapallo, mikä pomppi kuminauhan varassa. Sekä tietysti markkinarinkeli. Ja äiti osti kampoja. Helppoheikki mätti pinollisen ruutupaperia, samoin pinollisen rukkasia. Niitä helppoheikkejä oli kiva kuunnella, vaikka lapsena ei onneksi ymmärtänytkään kaikkia niiden kaksimielisiä vitsejä.

Tapio: Ihmiset jäivät niitä juttuja kuuntelemaan, vaikka eivät mitään ostaneetkaan. Iso rinki oli aina siinä ympärillä. Helppoheikki kuulutti: ”Rahamiehet keulille ja luikurit taakse!” Ja kun sai maksun, nosti hattuaan ja pisti ne ra-

hat sinne ja sanoi panneensa ne pääkassaan. Joskus se huumori oli semmoista että nykyisin voisi yleisellä paikalla tulla huomautusta.

Taito: Lyseossa veistonopettaja Eino Iskanius antoi meille pojille aina markkinalomaa.

Tapio: Ja meidän opettaja Mauno Tynkkynen vei meitä yläkoululaisia syksymarkkinoille. Se oli 1940- ja 1950-luvun vaihdetta. Laittoi traktorin perävaunuun heiniä pehmikkeeksi. Koulun keittolassa syötiin ja sitten lähdettiin. Uus-Lavolasta mentiin linja-auton kyytiin ja ajettiin keskustaan ja palatessa tultiin taas autolla Uus-Lavolaan. Sillä viisiin käytiin markkinoilla. Edellisenä päivänä jo tiedettiin tästä markkinamatkasta ja saattoi ne vanhemmat antaa rahaakin siihen reissuun. Kotiin tullessa oli jo aika hämärää, mutta traktorissahan oli valot.

Raija: Ennen se markkinaelämä oli vilkkaampaa kuin nykyään. Vanhalla torilla oli se poliisi Myyrä, semmoinen iso kookas mies mutta leikkisä ihminen. Me lapset leikittiin siellä torilla hippaa sen Myyrän kanssa: läpsittiin sitä ja se sitten ajoi meitä takaa pitkässä palttoossaan, ihan vaan leikin varjolla. Ajattele jos nykyiset nuoret menisivät poliisia taputtelemaan.

Taito: Leikkisä nykynuoriso sanoo poliisien patukkaa ”Nokian nuoriso-ohjaajaksi”.

Raija: Kaduilta muistan kyllä Soikkelinkin, joka myös oli iso kookas mies. Soikkelin Sirkka-Liisa oli minun kanssani samalla ekaluokalla Lönnrotin koulussa. Ennen oli paljon niitä koppalakkisia virkamiehiä. Oli puistovahtejakin. Niillä oli kävelykeppi ja koppalakki, jossa luki että puistovahti. Ja Kino-Aulassa oli ovivahti, jolla oli punainen koppalakki. Ja se ovivahti ohjasi taskulampulla myöhästyneitä paikoilleen.

Neljä tuntia ”Tuulen viemää”

Taito: Partasiltakin käytiin siis elokuvissa?

Raija: Kyllä meiltä elokuvissa käytiin. Raha riitti elokuviin, ihme kyllä. En muista, saivatko meillä muut lapset elokuvarahaa, mutta minä ainakin sain. En tiedä, osasinko minä sitten ruinata muita paremmin. Näytöksiin oli pitkät jonot ja salit olivat aika täynnä. Minulla oli hyvä kaveri Metson Pirkko, joka oli minusta vanhempi. Hänen kanssaan me käytiin katsomassa muun muassa se ”Tuulen viemää”, mikä oli neljän tunnin kuva. Siinä oli väliaika. Ja Mario Lanzan kuvat käytiin katsomassa. Vanha Jukola oli Valtakadun suunnassa samalla Snellmaninkadulla, missä oli se meidän talo, ja muistaakseni käytiin sielläkin elokuvissa. Kino-Aulassa käytiin katsomassa se ”Tuulen viemää”. Nuijamiestä ei silloin vielä ollutkaan. Kyllähän sitä sitten käytiin Nuijamiehessä ja uudessa Jukolassakin, mutta ne elokuvat eivät ole jääneet niin mieleen.

Taito: Mutta mikäs elokuvateatteri sinun listastasi vielä puuttuu?

Raija: Niin! Palokunnantalollahan me käytiin alle kouluikäisinä katsomassa Ohukaista ja Paksukaista lastennäytännöissä, jotka olivat sunnuntaina päiväsaikaan. Siinä salissa oli ne irtonaiset puupenkit, ja kun tuli tanssit, ne penkit sai siirtää pois siitä lattialta. Ne penkit olivat tasalattialla, ettei sieltä tahtonut nähdä kunnolla, mutta kyllähän me aina jotenkin kurkittiin. Se koneiden hyrinä kuului sinne katsomon puolelle, ja jäi mieleen, miten ne valojuovat kulkivat sen salin ylitse kun oli muuten pimeätä. Ja kun se sali oli niin alkeellinen, niihin VPK:n elokuviin pääsi halvemmalla.

Pientä vapunkin juhlintaa

Taito: Huveihin oli ryysistä. Kun kävin viisivuotiaana maneesin vappujuhlassa, jalkani irtosivat tungoksessa pari kertaa maasta – se kyyti hätäännytti.

Raija: Minäkin kävin pienenä tyttönä siskojen kanssa maneesin vappujuhlassa. Muuta ohjelmaa sieltä en muista, mutta sen muistan että ongittiin. Väkeä oli silloinkin aika paljon. Äiti oli ommel-

lut meille uudet hameet vanhoista ikkunaverhoista. Niissä hameissa ja valkoisissa polvisukissa mentiin, mutta ne valkoiset polvisukat oli mustana, kun tultiin kotiin. Puru sen maneesin lattialla pöllysi niin kovasti.

Tapio: Vappuna en ole maneesissa ollut, mutta olin siellä kerran kun siellä oli saksalainen sirkus. Vuotta en muista, mutta yhtenä vapunpäivänä me ajettiin Kähön Osmon kanssa polkupyörillä kaupunkiin. Tie oli jo sen verran kuiva että siinä pystyi polkupyörällä ajamaan. Katsottiin vappukulkue ja käytiin minun tai Osmon sukulaisilla ja saatiin jotakin suuhun. Ja sitten ajettiin takaisin Merenlahdelle.

Korva kiinni radiossa

Raija: Minä olin innokas radion kuuntelija, kun tuli se Markus-sedän lastentunti. Ja kun lauantain toivotut levyt tuli, niin aina istuttiin korva kiinni radiossa. Sunnuntaina oli äänilevykonsertti jonka nimi oli ”Lepopäivän ratoksi”. Ja Kalle-Kustaa Korkin ja Pekka Lipposen seikkailuja seurattiin päivästä toiseen. Kuuluttaja sanoi aina sen viisiminuuttisen perään juhlallisesti: ”Jatkuu huomenna.” Ja sitten ne maanantai-illan kuunnelmat. Minulle on jäänyt mieleen se ”Könnin kello”. Minä aina ajattelin, että isona minä haluan kaappikellon. Ja minun unelmani toteutui: nyt minulla on kaappikello. Siitä kuunnelmasta se toive lähti.

Sorvalin baari ja Opelan kahvila

Raija: Siinä uuden torin laidassa oli Sorvalin leipomo, minkä yhteydessä toimi myymälä ja baari. Me ostettiin sieltä edellisen päivän pullia, kun niitä sai halvemmalla. Äitihän kyllä leipoi pullaa ja meillä oli kotona aina tuoretta pullaa, mutta mieli teki niitä leipomon leivonnaisia. Se oli vähän erilaista. Kerran me seurattiin ikkunasta, kun sinne baariin meni mustalaisia ja ne rupesivat tappelemaan. Mustalaisnainen otti jalastaan korkokengän ja nappasi sillä toista otsaan. Sai välit selväksi. Tämmöistä siellä sattui, että ei se ollut niitä ykköspaikkoja. Mutta se Opelan kahvila Koulukadulla oli toista. Siellä oli ne pöydät ja tuolit semmoista wieniläistyyliä. Se oli oppikoululaisten suosima paikka, mutta me muutkin nuoret kiilattiin sinne aina joskus.

Taito: Onko Tapio kiilaillut Lappeenrannan baareihin?

Tapio: Kävin minä joskus siinä mainitussa Sorvalin baarissakin. Ja siinä Kurkibaarissa, mikä oli nykyisen seurakuntayhtymän tilassa Valta- ja Kirkkokadun kulmassa, oli mukava käydä talvipakkasella odottamassa linja-auton lähtöä. Olihan linja-autoaseman yläkerrassakin kahvila, mutta kun se sakki tahtoi olla siellä sellaista epämääräistä, niin siellä tuli käytyä vähemmän.

Taito: Harrastitko ikinä mitään ravintoloita?

Tapio: Olihan se lemiläisten puoli Yhtymässä, mutta en minä siellä käynyt. Missään kaljapaikoissa en käynyt, ei tullut opeteltua. Isäni veli, joka oli vanhapoika, sanoi aina: ”Älkää ottako minusta mallia.” Mutta syödä jos piti, niin satamassa oli se meijerin baari, mikä toimi kahdessa tasossa. Siellä oli hyvä ja kohtuuhintainen ruoka. Siellä tuli syötyä samalla kun käytiin hakemassa kaupungista rehusäkkiä ja käytiin ostoksilla myös siinä meijerin myymälässä, missä oli kahvia ja sokeria ja muuta semmoista. Nimellä ja jäsennumerolla sai sitä tavaraa luotolla.

Kansakoulussa ja jatkokoulussa

Raija: Minä aloitin Lönnrotin koulun vuonna 1949. Meillä oli naisopettaja, jonka sukunimi oli Kyröjärvi, etunimeä en muista. Tässä Lönnrotin koulussa olin vaan sen ekaluokan, koska me muutettiin Yrjönkadulta rautatieläisten taloon vuonna 1950 ja minä jouduin Armilan kouluun. Ilmeisesti se koulupiirin raja oli

sellainen. Meitä oli samassa sakissa minä ja kaksi siskoani sekä muitakin rautatieläisten lapsia, ja muistan kun mentiin sinne Armilan kouluun niitä Tykin kujia myöten. Tykissä oli niitä pieniä mökkejä ja niissä pihoissa pystyi olemaan kaikenlaista. Siellä oli se porsaskauppias Niemi. Minusta se niiden poika oli jotenkin pelottava, kun se kuikuili siellä aidan takana.

Taito: Taisitte opiskella jo siinä uudessa Armilan koulussa?

Raija: Kyllä, me opiskeltiin siinä Armilan koulun uudessa isossa rakennuksessa. Siinä vanhassa puisessa rakennuksessa oli teknillinen koulu ja sen jälkeen se oli kauppakouluna. Se uusi Armilan kouluhan rakennettiin jo ennen sotia. Se oli sodan aikana sotasairaalana. Meillä oli opettajapariskunta Tiikasalo, olivat oikein mukavia opettajia. Olivat muuttaneet Lappeenrantaan vissiin Turusta. Me käytiin luokkaretkellä Turussa Turun linnassa ja Helsingissä Kansallismuseossa ja Mannerheimin museossa. Yövyttiin yhteismajoituksessa kouluilla.

Sen kuusiluokkaisen kansakoulun jälkeen kävin kaksivuotisen jatkokoulun Linnoituksessa. Se koulurakennus oli semmoinen kaksikerroksinen harmaa tiilitalo siitä keskuskadusta oikealle. Sinne oli koottu kaikki kaupungin seitsemän- ja kahdeksasluokkalaiset. Aluksi se paikka oudoksutti, kun Armilan koulu oli niin iso ja paljon nykyaikaisempi. Tässä Linnoituksen rakennuksessa oli isot korkeat vanhanaikaiset huoneet. Opettajat olivat kyllä mukavia. Meillä oli niitä käytännön aineita. Forsmanin Mauno oli poikien voimistelunopettaja ja meillä tytöillä oli oma opettaja. Pääsin koulusta 1957.

Maksuttomia junamatkoja

Taito: Lyskässä oli Vainikkalasta ja muualta rautatieläisten poikia, jotka kulkivat koulumatkansa ilmaiseksi lättähatussa, jonka päätepysäkki oli sähkölaitoksen luona.

Raija: Se oli niitä rautatieläisten etuja. Äidillä oli juniin vapaalippu ihan kuolemaansa asti, mutta meillä lapsilla oli ilmaiset junamatkat kuuteentoista ikävuoteen. Sitä etua käytettiin. Me käytiin lättähatulla Vainikkalassa, missä asui serkut. Isän sisko Kaija oli naimisissa Veikko Muonan kanssa. Ja Helsingissä asti käytiin. Siellä asui äidin siskon Tyynen perhe. Hänen miehensä oli Väinö Putkonen. Oli turvallista laittaa lapset junaan, kun Helsinki oli päätepysäkki ja siellä oli serkut vastassa. Juhannustakin on vietetty Seurasaaressa. Ne juhannusjuhlat siellä Seurasaaressa oli mahtava juttu, se oli toista kuin ne pienet nuotiot mitä me saarissa tehtiin. Ja uudenvuoden yönä on seisottu Suurkirkon rappusilla katsomassa ilotulitusta.. Se oli niin erilaista kuin tämmöisessä pikkukaupungissa.

Se Tyynen mies, jota me lapset sanottiin Väinö-sedäksi, tykkäsi lapsista. Hän kuletti meitä Korkeasaareen eläimiä katsomaan ja uimastadionille uimaan. Suomenlinnassa käytiin ja silloin äitikin oli mukana. Siellä asui meidän äidin serkku vähän aikaa. Stockmannin tavaratalo oli elämys, vaikka ei olisi mitään ostanutkaan, kun siellä oli ne rullaportaat ja kultakala-allas. Kaisaniemessä käytiin kasvitieteellisessä puutarhassa, missä oli ne valtavat lumpeenlehdet.

Ei tarpeeksi pesämunaa

Taito: Raija, sinun Pertti-setäsi vaimo Aira oli äitini ja lemiläisten sukulaisteni tuttu jo nuoruudesta. Pidittekö te yhteyttä tähän Pertin perheeseen?

Raija: Silloin oltiin paljon tekemisissä, kun Pertti-sedän perhe asui meidän vastapäätä Toikankadun ja Harjukadun kulmassa siinä rapatussa Kepilän Annin talossa. Niillä oli siinä aika iso asunto. Se Kepilähän oli matematiikan opettaja, semmoinen pyylevä nainen ja aina takinliepeet auki. Mutta sittenhän Pertti-setä rupesi rakentamaan Mattilaan sitä omakotitaloa. Muistan kun Pertti-sedän talon monttua kaivettiin Kurjentiellä. Suotahan se alue oli. Käytiinhän me siellä aina

katsomassa ja olihan meidän isäkin auttamassa siinä talon rakentamisessa.

Meidän isäkin halusi rakentaa talon sinne Mattilaan, mutta meille ei järjestynyt aravalainaa. En tiedä, oliko meillä sitten vähemmän sitä pesämunaa. Perttisetä oli rautateillä ja Aira-täti jakoi lehtiä. Heillä oli isommat tulot kuin meillä, kun meillä ei ollut kuin isä vaan töissä. Meistä lapsistakaan ei ollut vielä silloin kukaan työelämässä, vaikka kesätöissähän meistä jokainen oli ainakin vähän. Jorma, meistä lapsista vanhin, oli kesäisin supparina Sunilla. Hänellä oli polkupyörä, missä oli edessä semmoinen tavaralava. Irma-siskoni myi jäätelöä Kuntolan kaupan edessä. Ja minä olin kesäisin lastenhoitajana Erkki ja Aune Pärnäsellä, Janne Pärnäsen pojalla ja miniällä.

Kahdessa maailmassa

Raija: Olin kaksitoistavuotias, kun aloitin sen lastenhoidon niillä Pärnäsillä, ja olin siinä hommassa kuutena kesänä yhtä soittoa. Ja talvellakin, kun herrasväki kävi vaikka elokuvissa, minä olin niiden lasten vahtina.Yleensä minua on aina tultu kotonta hakemaan töihin, niin ettei minun itseni ole tarvinnut töitä etsiä. Näitä Pärnäsen lapsia oli hoitanut ihan pienestä asti nainen, joka luopui siitä hommasta kun meni naimisiin maalari Matti Peuhkurin kanssa. Keksivät sitten, että niillä Partasillahan on niitä tyttäriä, että nehän voisivat tulla apuun. Ihan sitä kautta tulivat sitten kysymään, voisinko minä tulla hoitamaan lapsia. Vanhempi niistä oli silloin neljävuotias ja nuorempi oli kolmevuotias. Minä tosiaan olin silloin vasta kaksitoistavuotias, mutta olin mielestäni jo niin aikuinen että ajattelin: herrajestas, minunko pitää lähteä hiekkalaatikolle. En minä sitä ääneen lausunut. Kun menin niiden Pärnästen asunnolle torinrantaan ekakertaa, se nelivuotias Maarit vähän kuin pelkäsi minua, mutta se kolmevuotias Eero polki kolmipyörällä heti minun luokseni ja ystävystyi heti minun kanssani. Mutta sitten me lähdettiin siihen Pusupuistoon ja siinä hiekkalaatikollahan me sitten tutustuttiin. Ja siitä se sitten lähti.

Kesäksi ne Pärnäset muuttivat aina Kotaniemeen sinne Skinnarilaan. Minä olin siellä lastenhoitajana ja vähän kuin seuraneitinä. Erkki Pärnänen oli kaupparatsu ja oli aina poissa. Tuli viikonlopuksi kotiin. Minua pidettiin siellä kuin perheenjäsentä. Se Pärnästen huvila oli sellainen aika erikoinen kaksikerroksinen rakennus ja sen oli omistanut alkujaan pietarilainen satulaseppä. Se oli hieno huvila, mutta kyllä se alkoi silloin olla jo vähän rappiolla. Kaupunkihan sen sitten pakkolunasti. Mutta se on nyt myöhemmin palanut, sehän poltettiin. Me asuttiin siellä yläkerrassa ja tämä vanha rouva ja Janne Pärnänen asuivat siellä alakerrassa. Minullakin oli oma huone. Siellä oli vanhat venäläistyyliset kalusteet, mitkä oli verhoiltu punaisella sametilla, ja kukkatapetit ja kaakeliuunit. Pärnäset tunsivat Toivo Kuulan tyttären Sinikka Kuula-Marttisen, joka kävi Skinnarilan hovissa, ja muistan kun tämä Sinikka Kuula-Marttinen kävi kylässä siellä Kotaniemessä. Minä olen nähnyt hänet ihan livenä. Se oli semmoinen pikkuinen nukkemainen tumma nainen. Varmaan muistutti isäänsä Toivo Kuulaa, joka myös oli tumma.

Taito: Oletpa totisesti elellyt kahdessa maailmassa: vuokrakasarmissa ja herrashuvilalla.

Raija: Minä olen tosiaan elellyt kahdessa maailmassa. Ja polkupyörällä Snellmaninkadulta valtion talosta polin maanantaisin sinne Kotaniemeen. Pelkosen kaupalta lähti se tie. Ajoin viikonlopuksi aina kotiin, mutta monta kertaa kun meikäläiset lähtivät viikonloppuna saareen, ne tulivat hakemaan minut Kotaniemestä moottoriveneellä. Isä vitsaili: ”Nyt tullaan hakemaan sinut orjuudesta kurjuuteen.” Minä olin orjuudessa, ja kun mentiin saareen, niin mentiin kurjuuteen. Se oli sitä isän huumoria. En minä sitä orjuudeksi kokenut, en missään nimessä. Ei minulla ollut missään niin hyvä olla kuin siellä. Ruuat oli hyvät. Mitään jääkaappia ei ollut, mutta siellä oli kellari.

Liikekumppanit jo riidoissa

Raija: Leinolla ja Pärnäsellä oli torinrannassa kauppa Leino & Pärnänen. Se oli sekatavarakauppa, mutta olihan siinä rautaosastokin, taloustavaraa. Annas olla, kun Leino täytti 70 vuotta, ne liikekumppanit olivat jo riidoissa. Skinnarilassa oli tanskalainen puutarhuri, joka kasvatti ruusuja, ja me lähdettiin Aune-rouvan kanssa polkupyörillä ostamaan ruusuja siltä puutarhurilta. Kun tultiin takaisin, Aune-rouva sanoi minulle: ”Sinun pitää viedä nämä ruusut nyt sinne Leinolle.” Leinojen huvilahan oli ihan siinä lähellä mäen päällä, se keltainen talo joka on nyt komeasti remontoitu. Minä lähdin lasten kanssa viemään ne ruusut, ja meidäthän otettiin vastaan siellä ihan hyvin. Me saatiin siellä mehua ja piparia ja mitä nyt saatiin. Siellä oli arvovaltaista yleisöä.

Kun me tultiin pois, vanharouva kysyi minulta: ”Minkälainen siellä oli tarjoilu?” Minä sanoin, että olihan siellä normaali tarjoilu, mutta voileivät olivat aika paksuja. Olen tuolle Tapiollekin sanonut, että minä tykkään ohuista voileivistä, kun minä olen ollut herrasväessä palveluksessa. Vanharouva tuhahti siihen: ”Niin kun meidän pyykkäri oli siellä emäntänä.” Täällä Kotaniemessä kävi nimittäin pyykkäri. Saunan eteisessä oli pata ja pyykki keitettiin siinä padassa ja huuhdottiin järvessä. Tämä pyykkäri oli nyt ollut siellä Leinolla pitoemäntänä.

Tämä Aune Pärnänen täytti nyt lokakuussa 91 vuotta. Olen nyt myöhemmin aina käynyt hänen luonaan viemässä joulukukan, mutta nyt laitoin vain joulukortin, kun kuulin hänen tyttäreltään Maaritilta, siltä muinaiselta hoidokiltani, että äidillä alkaa olla jo muistikatkoja. Ajattelin, että nyt on parempi olla menemättä ja häiritsemättä.

Enemmän Kohvakalla

Taito: Tapiolta on kysyttävä: kävivätkö merenlahtelaiset ostoksilla Leinon ja Pärnäsen kaupassa?

Tapio: Olen minä kuullut puhuttavan Leinon ja Pärnäsen kaupasta, mutta minä en siellä asioinut. Siellä torinrannassa oli se Kohvakan kauppa ja siellä minä saatoin käydä isäni tai setäni mukana. Setäni oli Vapon lotjissa, ja se Kohvakka oli ruokatavarakauppa, mistä lotjamiehet ostivat ruokatarvikkeita. Ne lotjamiehet olivat omissa eväissään siellä lotjalla. Tekivät niistä ostotarvikkeista ruokaa lotjan peräosassa sen pömpelin luona.

Mutta minähän kävin isän mukana ostoksilla Mehtosen Hanneksella siinä Patrian ylämäessä. Kun siinä mäessä oli pommituksen jäljiltä pitkään kivitalon rauniot, niin minua kummastuttaa, miksei sitä jätetty muistoksi. Kävin kesällä 1976 Münchenissä leikkuupuimuritehtaalla. Oli ostettu puimuri silloin ja Kesko järjesti samaan hintaan matkan sinne puimuritehtaalle, joka oli Lauingenin kaupungissa. Müncheniin mentiin lentokoneella. Kun ajettiin bussissa kaupunkikierroksella, opas selitti, että sinne oli jätetty toisen maailmansodan jälkeen rauniokasoja, että pääsi näkemään, minkälaista jälkeä sodassa tulee. Lappeenrannassakin olisi voinut jättää muistoksi sen Patrian yläpuolisen rauniotontin. Ihme ja kumma kun se piti siivota siitä pois.

”Nyt lähdetään ruumiita ajamaan”

Raija: Pärnäsen rouvahan se kirjoitti minulle niin hyvän työtodistuksen, että varmaan sillä pääsin hakemaan apuhoitajakoulutukseen. Se sanoi minulle: ”Sinä sattuisit niin hyvin apuhoitajaksi. Minä olen ollut sairaalassa ja siellä oli niin miellyttävä hoitaja.” Hän vissiin samaisti minut siihen hoitajaan. Varmaan se suositus auttoi, että pääsin hakemaan. Se koulutus kesti vuoden ja tapahtui täällä Lappeenrannassa. Se oli sen koulun ensimmäisiä kursseja, kurssi numero kolme. Valmistuin vuonna 1968 ja olin silloin 24-vuotias. Kyllä se varmaan jotain maksoi, mutta tuli halvaksi, kun ei tullut

matkakuluja eikä ylimääräisiä asumiskuluja. Mutta valkoiset nauhakengät ja valkoiset sukat piti ostaa. Työpuku tuli siltä koululta, mutta sen hinta perittiin sitten meiltä. Ja ruokakaan ei maksanut mitään, koska meille jaettiin liput, joilla sai ruokailla sairaalan ruokalassa. Se oli edullinen koulu, mutta se työ ja ympäristö oli kaikki uutta. En ollut ikinä käynyt sairaalassa, en edes ketään katsomassakaan.

Taito: Jouduitko työssäsi kovinkin rankkoihin tilanteisiin?

Raija: No Klemolan Jannen vastaanotolla jouduin. Pärnäset ja Penttilät olivat sukulaisia keskenään, ja minä hoidin joskus iltaisin niitä Penttilän poikia ja siivosin joskus myös rouva Penttilän hammaslääkärin vastaanottoa. Siinä vieressä oli Janne Klemolan vastaanotto. Olin justiin siivoamassa siellä Penttilän puolella, kun Janne säntäsi sinne ja sanoi: ”Kuule, likka! Saat selkään jos pyörryt, mutta minä tarviin apua.” Minä menin. Jotakin se Klemola operoi ja tarvitsi siihen apua. No enhän minä likka uskaltanut pyörtyä. Ei minua pyörryttänyt ikinä töissäkään.

Mutta Kaukaalla sen Frankenhäuserin sairaalassa jouduin oppilaana valvomaan yksinäni. Siellä oli yksi sellainen kuoleva mummo. Hoitaja sanoi minulle: ”Kuule. Jos se mummo kuolee ensi yönä, niin viedään se valmiiksi tuonne kylpyhuoneeseen jo.” Sängyissä ei näet ollut pyöriä, niihin piti kiinnittää irtopyörät. Minusta tuntui kolkolta, kun ihmistä ennakoitiin vainajaksi jo etukäteen. Olisihan se potilas saanut pysyä siinä huoneessaan, mutta tämä hoitaja oli semmoinen. Ei auttanut, sinne kylpyhuoneeseen se mummon kärrättiin, mutta ei hän muistaakseni silloin vielä kuollut. Siihen aikaan hoitajat saivat kutoa siellä päivystyksessä ja minäkin sain aikaan lapaset. Minä en harrasta kutomista, mutta tuntui hyvältä keskittyä johonkin. Olihan siinä mahdollisuus soittaa hoitajalle, mutta ihan yksin olin siellä. Se hyvä puoli ettei siihen Kaukaan sairaalaan otettu potilaita yöllä. Keskussairaalassahan sitten tuli milloin minkinlaisia hätätapauksia, mutta siellä oli aina toinen hoitaja kaverina.

Armilassa minä jouduin osasto ykköselle, missä oli sisätautipotilaita. Olin hoitajan kanssa valvomassa, mutta se hoitaja karkasikin seuraavalle osastolle. Sanoi vaan: ”Soita sitten minulle, jos tulee jotain.” Jätti minut vastuuseen koko siitä osastosta.

Muistan aina semmoisen nuoren tytön, jolla oli leukemia ja joka oli jo siinä vaiheessa että saattoi kuolla. Hoitaja sanoi minulle: ”Tule sitten sanomaan.” Siihen aikaan leukemiapotilaita ei hoidettu, niiden annettiin vaan menehtyä. Se tyttö oli vastikään mennyt kihloihin, ja minua suretti se hänen kohtalonsa: nuori ihminen ja elämä vasta alkamassa. Se sairaus etenee nopeasti. Tulee verenpurkaumia joka puolelle. Hän menehtyikin sitten yöllä. Osastonhoitaja tuli sinne aamulla, ja silloin piti laulaa virsi ”Sua kohti Herrani”, se sama virsi mitä laulettiin uppoavassa Titanicissa. Ja kun kuulen sen virren, se nuori nainen tulee aina joskus mieleen. Ei nykyään veisata virsiä, kun päivä aloitetaan sairaalassa, mutta vielä 1967 oli tämmöistä.

Taito: Millaisia ne potilaasi olivat luonteeltaan? Olivatko kivoja? Olivatko keljuja?

Raija: Kyllähän niitä potilaita oli sekä että. Mutta keskussairaalassahan minä pääsin osasto vitoselle, mikä oli urologinen osasto. Ja siihen aikaan oli vielä näitä sotaveteraaneja, jotka olivat vanhoja miehiä järestään. Ne papat olivat jotenkin niin herttaisia. Vaikka ne nyt vähän olkapäälle taputtivat, niin en minä sitä minään lähentelynä pitänyt. Ne olivat niin kiitollisia ne papat. Jäi mieleen kerta, kun valvottiin. Oli pappa, joka siirrettiin hoitohuoneeseen muitten joukosta pois. Se pappa sanoi: ”Nyt lähdetään ruumiita ajamaan.” Hän eli sitä sotaansa, missä piti lähteä hevosella ruumiita ajamaan. Hän kun oli sen sanonut, niin hän jo nukahti pois. Tämmöisiä tapauksia on jäänyt mieleen.

Taito: Kuinka kauan sinä kaikkiaan olit työssä sairaalassa?

Raija: Olin hoitajana 32 vuotta. Yh-

den vuoden olin hoitovapaalla, kun Tuulikki syntyi. Tuulikki oli kaksivuotias, kun läksin takaisin töihin. Äitiysloma ei ole kuin sen vuoden.

”Itkien tulivat pois”

Taito: Ainakin Viipuri meiltä on vielä muistelematta.

Raija: Kun lähdettiin 1943 sakilla katsomaan Viipuria, joka oli taas hetken aikaa meillä suomalaisilla, niin minä joka olin syntynyt Lappeenrannassa olin vuoden vanha ja otin kuulemma ensimmäiset askeleeni siinä Lappeenrannan silloisella linja-autoasemalla eli sillä, mikä oli Valtakadulla Lappeen kirkon ja Kirkkopuiston vastapäätä. Isäni ja äitini ja vanhin veljeni Jorma kävivät sitten myöhemmin, joskus 1970-luvulla, Viipurissa katselemassa niitä vanhoja menetettyjä paikkoja, mutta itkien tulivat pois, kertoi veljeni. Meidän perhe oli asunut Papulan kaupunginosassa talossa, missä alaosa oli kivestä ja yläosa puusta. Se rakennus oli säilynyt tulipalolta ja pommitukselta.

Taito: Minä kävin muutaman kerran Viipurissa 1990-luvulla Pertti-setäsi ja hänen vaimonsa Airan kanssa. Pertti oli asunut Papulassa isossa rautatieläisten talossa ja me käytiin ihan siinä asunnossakin. Siinä asui nätti leskirouva vielä nätimmän tyttärensä kanssa ja meidät otettiin vastaan oikein sydämellisesti. Otin ikimuistoisia valokuvia ja annoin niistä kopiot Pertille ja näille venäläisille.

Raija: Veljelläni Jormalla, joka on itsekin syntynyt Viipurissa, on hallussaan meidän perheen vanhat valokuvaalbumit, missä on kuvia Viipurin ajoilta, Monrepoon puistosta ja muualta. Vanhempamme melovat seurusteluaikaan kanootilla Viipurinlahdella ja ovat kesänvietossa Terijoella. Ne Terijoen hiekkarannat ovat vieläkin kauniit, mutta vedessä on levää. Sota vei kaiken, mutta jos sotaa ei olisi ollut niin tuskin Tapio ja minäkään oltaisiin tavattu.

Taito: Vaan jospa tämä Tapiokin olisi pyyhältänyt Viipuriin potaatkaupalle?

Tapio: Niin! Onhan meillä perinteitä, kun potaatkauppias Kari Okko on minun pikkuserkkuni. Meidän isät olivat serkukset. Siitä Viipuristahan vanhempi väki haastoi aina, että Viipuri oli jo jotakin, mutta eihän Lappeenranta ollut kuin semmoinen kyläpahanen. Minä kävin Viipurissa jo 1977, kun käytiin Leningradissa. Se meidän bussi pysähtyi siinä matkalla mennen ja tullen.

Raija: Minulla on anopin peruja vanha Leijona-merkkinen naisten rannekello, joka on anopin kihlakello. Se on Viipurista ostettu. Siinä on vuosiluku 1937. Ja mekin tuon Tapion kanssa käytiin häämatkalla Viipurissa 1981. Se oli vielä minun syntymäpäiväni, 2. heinäkuuta. Mentiin laivalla Saimaan kanavaa myöten eikä tarvittu viisumia. Se kun oli vielä sitä neuvostovallan aikaa, niin eihän siellä paljon muuta tehty kuin kierrettiin sitä Hirvi-patsasta ympäri. Pyöreällä Tornilla käytiin, mutta minä jäin istumaan bussiin. Laivassahan me syötiin. Ja käytiinhän me Viipurin linnassa, mutta Tapio ei uskaltanut kiivetä sinne ylös – oli hänestä niin hataran näköistä.

Tapio: No isänikin kun jäi aikanaan Viipurissa hississä kerrosten väliin, hän ei enää ikinä mennyt hissiin vaan kulki aina portaita myöten.

Raija: Ja suoraan sanoen minäkään en edes vessassa käynyt siellä Viipurissa. En etsinyt vessaa, kun tiesin ettei siellä ollut muuta kuin semmoiset jalanjäljet. Opas sanoi meille: ”Tämä on vanha venäläinen kaupunki.” Minä tuumasin: ”Puhu mitä puhut.” Eikä ole toista kertaa tehnyt mieli mennä.

Taito: Vaimoni lohkaisi Viipurista: ”Tämä on ikivanha venäläinen kaupunki – ja aika nopeasti venäläiset ovat taas saaneetkin sen ikivanhalta näyttämään.”